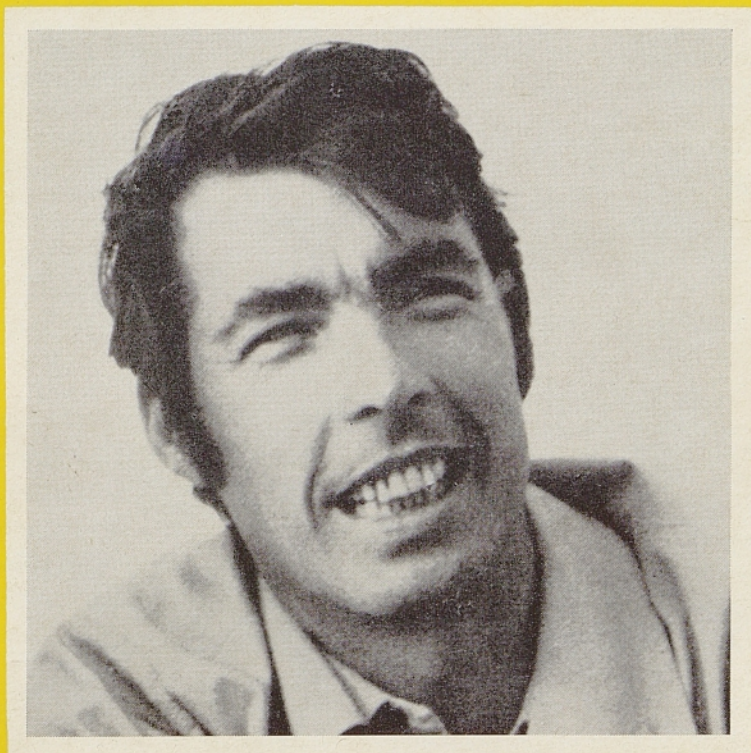

mladika 5

1978

SAŠA MARTELANC

PO ZLOČINU

Zločinci so torej držali besedo.

Z enajstimi strelji so ubili človeka, ki jim je predstavljal simbol tega, kar je treba uničiti. To pa je nič manj kot človeška skupnost, sporazumno organizirana po načelih, ki predstavljajo zahtodni koncept življenja in torej — kljub vsem napakam in pomanjkljivostim — vsaj po našem pojmovanju najvišjo v praksi izvedljivo svobodo za posameznika in družbo.

Ta ugotovitev naj ostaja pribita predvsem ob glasovih, ki ironizirajo sedanji nered, a se oglašajo z bregov, kjer vlada red za ceno svobode, celo najintimnejše.

Po tej bistveni pripombi pa je diskusija odprta za vse in v vse smeri. Začenjamo jo z mislijo, ki ne more biti drugačna kot preprosto človeška. Z različno intenzivnostjo in različno avtoriteto so jo že izrekli slavni in neznatni ljudje ter se glasi: **UBILI SO ČLOVEKA**. Ne v boju, še manj v obrambi, marveč kar tako, zverinsko.

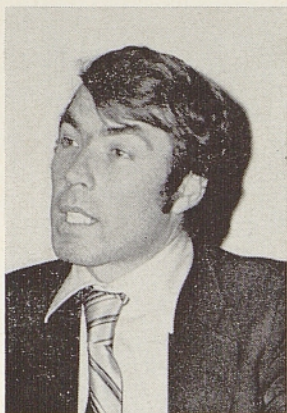
Zločinci, drogirani z bogve kakšnimi mamili, gotovo pa z najhujšim med vsemi, s slo po uničevanju.

Človeku se vse upira. Misel se z grozo sprahuje, kako je kaj takega mogoče, spomin kliče v zavest vse znane in neznane zločine nad nedolžnimi ljudmi, storjene kjerkoli, kadarkoli, v

imenu česarkoli. Obsodba ne more biti drugačna kot totalna, in spremlja jo še stud.

Aldo Moro je imel mnogo prijateljev in mnogo nasprotnikov. Njegovo delo v javnosti, njegove zamisli, njegov osebni slog so eni sprejemali z navdušenjem, drugi ocenjevali skeptično, tretji odklanjali bolj ali manj silovito. Vsi pa so mu priznavali veličino, ki gre človeku izrednega duhovnega formata. Zato sta srh in zgražanje nad tem zločinom zares enodušna: radi verjamemo, da tudi pri onih, ki so v dneh nečloveškega Morovega »ljudskega zapora« zbijali nesprejemljive šale ali ki se jim je ob gledanju jetnika pod zvezdo rdečih brigad zganil kak že pozabljen stalinističen instinkt, pa so za vsak primer stereotipno udarili po njegovem moralnem ekvivalentu, po fašizmu.

Slovinci, ki iz globokega prepričanja in iz tragičnih izkustev obsojamo nasilja vseh provenienc, se pridružujemo žalovanju Morove družine in italijanskega naroda ob zločinu, ki nas je pretresel kot ljudi in kot demokrate. Hkrati smo zaskrbljeni nad položajem, ki ga v skrajnem primeru lahko kdo zlorabi za naskok na demokratične institucije. Nevarnost preži povsod, kjer imajo demokracijo odkrito na odstrelu ali pa samo za taktično fasado. Naše mesto je med nedvoumnimi branitelji svobode, te najvišje tostranske vrednote, ki mora vključevati tudi pravičnost ter z njo urejenost in spoštovanje za vse.

Obračun nekega dela

(Razgovor z dr. Dragom Štoko)

26. junija bomo v deželi Furlaniji - Julijski krajini spet poklicani na volitve, da izvolimo predstavnike v tržaški občinski svet, v goriški pokrajinski svet in v deželni svet. Zaradi nekaterih novosti in izrednega političnega položaja v Italiji so te volitve tudi za našo narodno skupnost izredno važne. Zato smo naprosili deželnega svetovalca in deželnega tajnika Slovenske skupnosti dr. DRAGA ŠTOKO, da bi odgovoril na vrsto vprašanj, ki mu jih postavljamo v imenu uredništva Mladike.

MLADIKA: Letos bo SSK prvič nastopila na deželnih volitvah tudi v videmski in pordenonski pokrajini. Na parlamentarnih volitvah je SSK prejela izven tržaške in goriške pokrajine največ glasov v furlanski nižini, prav neznatno število pa v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini. Kako si to razlagaš in kaj pričakuješ od junijskih volitev?

ŠTOKA: Benečija, Rezija in Kanalska dolina so podvržene narodnostnemu zatiranju in izpostavljene jezikovni asimilaciji že več desetletij. Vsak nov korak, ki je v teh krajih storjen za prebuditev in razvoj slovenskega prebivalstva, naleti na vrsto protiakcij s strani tistih sil, ki bi rade, da se slovenski narod v teh krajih nikdar ne prebudi. Tako je bilo tudi s parlamentarnimi volitvami: o Slovenski skupnosti so širili najrazličnejše negativne ocene, kar je privedlo do volilnih rezultatov, ki niso bili za nas bogvedi kako ugodni. Vendar prebili smo led: skoro v vsaki vasi v Benečiji in Kanalski dolini smo dobili glasove, kar pomeni, da je beneški Slovenec zaveden in da se zaveda vloge, ki jo Slovenska skupnost igra v političnem življenju v naši deželi in sploh v Italiji. Za junijske volitve pa predvidevam korak naprej tudi zaradi tega, ker bomo svojega deželnega svetovalca skoro gotovo poslali v deželni svet, medtem ko je bilo za parlamentarne volitve že vnaprej predvidevati, da ne bomo izvolili svojega človeka v poslansko zbornico oziroma senat. Za beneške Slovence v Kanalski dolini pa lahko rečemo še nekaj več: da smo za njih narodnostne, socialne in ekonomske pravice vodili v deželnem svetu vedno odločen in realen boj.

MLADIKA: Slovenska skupnost je stranka Slovencev v Italiji in torej ima pred seboj v prvi vrsti slovensko narodno problematiko, od zaščite do zagotovitve pravic, od boja proti krivičnemu ravnanju do skrbi za harmoničen razvoj naše skupnosti. Pri tem pa opažamo nekoliko pomanjkljivo podobo SSK kot stranke, ki je sposobna razvijati tudi lastno ideologijo in se torej soočati s stvarnostjo ne samo na nacionalnem področju, temveč tudi glede splošnejše problematike, ki je danes zelo aktualna in živa. Kaj misliš o tem, ali bi se z večjim poslušom za socialna in politična vprašanja splošnejše narave dalo pridobiti več zaupanja v naši javnosti, med slovenskimi volilci, zlasti med mladimi?

ŠTOKA: Priznam, da je morda SSK v preteklosti kdaj zanemarjala ta vprašanja. Vendar je danes situacija bistveno drugačna. SSK ima v programu tako boj za narodnostna kot socialna in delavska vprašanja. Njeni predstavniki zagovarjajo v izvoljenih telesih prav tako pravice delavca v tovarni kot kmetovalca na polju in uradnika na delovnem mestu. Jasno pa je, da je naša prva naloga obstoj in zagovor narodnostnih pravic na tem našem ozemlju.

MLADIKA: Zaščitni zakon za Slovence v Italiji pa tudi ostala problematika, ki zadeva slovensko narodno skupnost, se noče premakniti z mrtve točke in glede na položaj, kakršen je zdaj v Italiji, ni računati, da se bo v kratkem kaj spremenilo. Italija ima veliko obsežnejše probleme in mi bomo prišli na vrsto zadnji... Vendar pa si ti, kljub svoji veliki stvarnosti, na splošno optimist. Bi lahko odkril, kako je to mogoče?

ŠTOKA: Človek mora biti vedno optimist v življenju in imeti zaupanje v sebe in druge, drugače ima težko življenje. Isto pravilo velja v javnem življenju. Vendar mora s tem optimizmom biti združeno še nekaj, čemur se pravi realen pogled na do-

godke, na ljudi in čas, v katerih dobivajo dogodki svojo obliko.

Danes je pri nas boljše, kot je bilo tam okrog leta 1950 ali tudi 1960; jasno pa je, da položaj še ni zadovoljiv. Po osimskih sporazumih so se odprle nove perspektive v reševanju problemov; o tem pričča tudi ustanovitev v okviru predsedstva rimske vlade posebne komisije, ki je začela delovati v začetku letošnjega leta. Pričakovali smo in zagotovljeno je bilo, da bo še v teku tega leta ta komisija končala z delom, nakar bi vlada in parlament prav tako letos že izglasovala poseben zakon za Slovence v Italiji. Nova situacija, ki je nastala v Italiji po ugrabitvi in umoru Alda Mora, pa utegne vplivati na ureditev naših problemov. Vendar bomo morali zahtevati od pristojnih organov in vlade, da izpolnijo dana zagotovila; tu imam v mislih predvsem zagotovila predsednika rimske vlade Andreottija enotni slovenski delegaciji, ki je bila 9. avgusta lani v Rimu.

MLADIKA: Kdor te pozna, ve, da si delo v deželni svet vzel zelo resno; tudi zato ker si kot edini predstavnik v deželnem svetu čutil težo odgovornosti, ki ti je bila naložena. Toda razdajati se, tako kot si se ti, zahteva skoraj celega človeka. Misliš, da bi se delu v deželnem svetu lahko posvetil z enako vnemo, ko ne bi bil v svobodnem poklicu?

ŠTOKA: Mislim, da je svoboden poklic v pomoč vsakomur, ki je v takih izvoljenih telesih, kot sta deželni svet in parlament. Predvsem odvetniški poklic je zaradi pravnih študijev v veliko korist, saj gre za zakonodajna telesa, kjer se pač dela z zakoni in amandmaji. Nobena tajnost tudi ni, da je tak ritem dela, kot ga zahteva delo v deželnem svetu, v nemajhnem oviro poklicnemu delu. Vendar je pri tem treba upoštevati še nekaj drugega: veselje in zadovoljenje, ki ga mora čutiti pri svojem delu deželni svetovalec, posebej slovenskega rodu, saj gre za delo, ki ga od njega zahteva slovensko prebivalstvo in naš slovenski narod v zamejstvu.

MLADIKA: V zadnjih dveh mandatnih dobah so bili v deželnem svetu sprejeti nekateri pomembni zakoni za celotno slovensko narodno skupnost v deželi. Nekateri teh zakonov — če ne večina — so bili sad tvojega dela in spretnosti. Ali bi lahko podal kratak pregled najvažnejših uspehov in zmag, ki jih je slavila Slovenska skupnost v deželnem svetu v zadnjih dveh mandatnih dobah?

ŠTOKA: O delu SSK v deželnem svetu bomo skušali v volivni kampanji seznaniti svoje volivce na najbolj primeren način. Tu bi na kratko omenil le zakonske predloge, ki so bistveno premaknili vprašanje slovenske narodne skupnosti z mrtve točke. Bili so to zakoni, ki so uvedli izrecno imenovanje Slovencev v deželni zakonodaji; bili so amandmaji v korist slovenskega šolstva; amandma k zakonu o gorskih skupnostih, po katerem bo treba upoštevati

slovenske pravice v teh telesih; omenim naj nadalje izglasovane popravke v korist slovenskega prebivalstva v zakonu, ki predvideva ustanovitev družinskih posvetovalnic (pri tem zakonu je SSK sploh igrala pomembno vlogo); omenim naj še naš trud pri spremembi volilnega zakona za deželne volitve: po tem novem zakonu ne bo potrebno več zbirati podpisov; to nam omogoča predstavitev slovenske liste na celotnem ozemlju dežele Furlanije - Julijske krajine, kar se bo pri deželnih volitvah prvič zgodilo.

MLADIKA: Slovenci v Italiji smo imeli doslej vsaj en glas v tako važnem organizmu, kot je deželni svet Furlanije - Julijske krajine. V tem smo bili na boljšem kot Slovenci na Koroškem, ki jim je na primer pri zadnjih deželnozborskih volitvah spodletelo. Če boš izvoljen v deželni svet, boš v njem zastopal SSK že tretjo mandatno dobo. Znano nam je, da si kandidaturo sprejel tudi zato, ker meniš, da se lok Tvojega dela še ni sklenil, da bi rad še nekatere stvari izpeljal do konca. Nam lahko razkriješ svoje načrte za bodoče politično delo?

ŠTOKA: Menim, da bo prihodnjih pet let odločilnih v našem življenju. V mislih imam tri vrste problemov, ki bodo morali v prihodnji mandatni dobi biti rešeni. Na prvem mestu je zakon v korist Slovencev, ki ga bo izdelala rimska komisija in bo moral deželi delegirati določene pristojnosti v reševanju slovenskih narodnih pravic. Kakšne pristojnosti bo imela dežela in kakšne zakone si bo sama dala: to je za nas izredno delikatno in važen problem, kateremu bo treba posvetiti mnogo pozornosti, študija in dela.

Drugi problem zadeva beneške Slovence in njih razvoj. Če se spomnim na leto 1968, ko ni bilo lahko v deželnem svetu govoriti o narodnih problemih beneških Slovencev, in primerjam tisti čas z današnjim, moram reči, da so beneški Slovenci tudi z našo stalno in nesebično podporo napravili ogromen korak naprej. V prihodnjih petih letih bodo beneški Slovenci napravili še bolj odločne korake v boljše čase in naša dolžnost je jim biti s pomočjo in nasvetom vedno ob strani.

Tretji problem zadeva potres oziroma posledice, ki jih je pustil v naši deželi. V prihodnjih petih letih bodo morali biti vsi problemi, ki so nastali s potresom maja meseca 1976, rešeni. Vloga, ki jo mora tu igrati SSK, predvsem v korist potresencev v Benečiji, Kanalski dolini in Režiji, je seveda odgovorna in pomembna.

K vsemu temu je treba dodati še probleme, ki nastajajo iz dneva v dan in zahtevajo rešitve, tako na področju šolstva, sindikalnega gibanja, na področjih kulture (v mislih imam predvsem ustanovitev slovenskega samostojnega šolskega okraja), pa tudi na sektorjih kmetijstva (razlašanje), delavstva (brezposelnost, ki preti predvsem mladini), obrtništva itd. Skratka: vsega, kar zadeva Slovence v naši deželi ter na splošno celotno prebivalstvo Furlanije - Julijske krajine.

V LURD

Tam na obzorju poletja je v senci Pirenejev zavonjala Francija, s tistim imenom: Lurd.

Kaj si lahko obetam od turistične žetve na tej poti, o tem me je že doma poučil atlas, nad katerim sem se sklonil kakor nad razstavljenim bogastvom, saj sem se prvič odpravil v Francijo: od italijanske meje dalje — o France, la belle contrée — Sinja obala, Provansa, Pireneji, z vrsto imen kakor žlahtni dragulji — Arles, Nimes, Montpellier, Narbonne, Toulouse, Tarbes. A kaj me je čakalo na koncu poti, v mestecu v predgorju Pirenejev, s tem mi je moral postreči prijatelj, knjižničar, iz tistega svojega teološkega bogastva po policah.

Jedro dogodkov, katerih posredovalka začudenj Evropi je bila od februarja do poletja 1859 neuka hčerka lurškega mlinarja Bernardka Soubirous, mi je bilo že znano. Mozaik sem hotel zdaj razstaviti v posamezne kamenčke. Ljubeznivi knjižničar me je na mah razumel.

Nekaj iztegov v kartotečne predalnice, nekaj korakov ob nagradenih policah, prislon lestve — in že je bilo pred mano dovolj tiskanega brašna za na pot.

»Prvič: pravkar izšla zgodovina lurških dogodkov od 1859 do danes. Drugič: knjiga Danca Joergensena o Lurdu. Tretjič: Alexis Carrel, Nobelov nagrajenec za medicino: njegov lurški dnevnik.«

En zgodovinar, en pisatelj, en znanstvenik: oprema za 1500 km dolgo vožnjo se mi je zdela dovolj primerna.

Takrat nisem vedel, da je sicer kar se da razgledani knjižničar daleč najlepšo knjigo o Lurdu, eno najlepših knjig stoletja, prezrl: mislim na Bernardkino pesem Franza Werfla.

* * *

Ko čakamo na navodila, si pravim: bratstvo med Slovenci in Italijani zmoreta ustvariti v Trstu samo dve organizaciji — komunisti in romarji v Lurd. Šele ta most, ki ga čutim tukaj vrženega preko prepada krvi, mi daje vtis avtentičnosti. Sredi elite sem, ki pa ni elita stranke, ampak elita src, odprtih človečnosti — in preko nje — Skrivnosti. Tukaj so se zbrali tako rekoč specialisti človeške bolečine ter bolniško osebje. Smo tako rekoč v štabu človeške bolečine.

Neka roka začne risati po tabli tloris Lurda: tu je postaja, »Gare«, s posebnim izhodom za romarje, »Pelerins«, tu je Rue de la Grotte, tu je votlina, ob njej teče reka Gave... Mesto ima 900 hotelov, a

ta trgovska pritiklina je manj zoprna, kot bi človek pričakoval... Tudi pri tujih bolnikih imajo prednost francoski »bracardiers«, nosači, ki se jim je treba v celoti podrediti, sicer znajo biti rezki, saj so to po činu bivši oficirji francoske armade... Za bolnike se uporabljata dve vozili, za nepregibne štirikolesno, ki ga je treba ravnati od zadaj, za tiste, ki lahko sedijo, trokolesno, z vrtljivim sprednjim kolescem, ki zahteva za usmerjanje določeno spretnost... Kar se tiče obleke, je treba računati s predalpsko klimo, ki pozna hitre padce v temperaturi... Na nepregibne bolnike je treba paziti posebno onkraj meje, ker francoski vlaki vozijo hitreje, z močnim odsakovanjem...

Na vrsti so medicinska navodila, ki jih daje šef-zdravnik: kar zahteva od pričujočih sorodnikov, so predvsem točne anamneze, ker sicer obilno založena lekarna na vlaku ne more zadostovati za vse.

Ko odhajam, si mislim: kako neki vrvra s svojim pirenejskim šumom Gave, lurška reka?

* * *

Odhajanje vlaka, to je ena tistih slovesnih emocij, polnih mirne veličastnosti, ki jih je podaril modernemu človeku stroj — poleg vsega, kar mu je stroj tudi vzela. A ko se zdaj premika izpod strešnih peruti tržaške postaje »Treno Violetto D« — takšen je namreč v železniškem jeziku naziv našega vlaka — se sprašujem, ali more biti kakšen drug odhod pretresljivejši: samo odhod vojakov na fronto. Dejstvo je, da imaš občutek, da se je zdaj na tirih premaknilo vse četrtemilijonsko mesto v svojem najbolj strpinčenem človeškem predstavnstvu. Ljudje, ki jih kljub gomazečemu prometu nikoli ne vidiš ne na cesti ne v baru ne na stadionu ne v cerkvi: bitja iz družbene teme: neozdravljivi iz bolnišnic, sanatorijev in privatnih stanovanj. In zakaj je prav jok njihovih dragih, ki z robci na očeh oblegajo vlak, tako pretresljiv? Saj ne jočejo iz strahu zanje. Od hipa namreč, ko pride iz rok domačih v roke bolniškega osebja, postane bolnik na lurškem vlaku knez: po neki skrivnostni spreminjavi zraste iz nekega katerega koli kliničnega primera v samo podobo velikega Trpina: samo on je izključno središče pozornosti —; tako da se bo vrnil z neizbrisnim doživetjem, tudi če se v njem versko ne bo prav nič zganilo. Zakaj je torej tisti robci tam doli tako pretresejo? Ker čutiš, da je to jok upanja. Ker je med raznimi ekspresnimi, motornimi, tovornimi vlaki, ki zdaj trpa jo postajo, ta vlak stekel mimo vseh človeških ciljev v območje Skrivnostnega.

In ko se vlak že preriva skozi brezkončne ravnine, pride do nas glas, da se je na srcu bolnemu dojenčku, ki ga mati pelje z nami, stanje poslabšalo.

* * *

Ventimiglia, polnoč, na omrtveli postaji se zalagamo z vodo. Nato vlak zdrvi čez mejo v francosko polovico noči. «Douane», to je prva beseda novega državnega jezika, ki jo zaznam v preblisku prebujenosti. Konvoj trpljenja reže zdaj težko dišečo temo Sinje obale. Od moderne Sodome, kjer se je Mamon spečal v najvišjem stilu z Užitkom, utegneš videti le kakšno krošnjo južnega rastlinja, cementno dvorišče v ozadju kakega hotela, sprevo avtomobilov v mrtvem soju cestnih svetilk. Dan se potem odpira v lišajasto zelenje Provanse, nekje daleč tam v valovih rumene ilovice tone Marseille, potem se vzpenjamo proti Arlesu. Tod je začel odpirati svojo imperialistično pahljačo Cezar na čelu svojih legij, potem so v tej sončavi peli trubadurji. Nimes se odpre ves bel s kakšnim kot skala starim gotskim zvnikom.

Nato trte, male pritalne trte, morje trt na vse strani, da se človek ne čudi, da je Francija dežela vinskih bratcev... Sončna Galija diha iz čudovitih zlatastih ravníc pod Toulousom... Nato vlak zavozi v vertikali navzdol, proti Pirenejem. Nočem prezreti prve reke, ki jo bom videl teči v ocean, reke šolskega spomina, Cezarjeve »Garunne«... V prvem popoldnevu postaja lice zemlje pristrčnejše, zelenje se čedalje bolj viša, globeli in sončne gozdne debri, ko da se peljemo v neko zložnejšo Gorenjsko... In že smo v Lurdu.

Tabla z napisom »Lieu sacré« (Sveti kraj) opozarja, da smo onkraj območja z devetsto hoteli in s tisoč trgovinami s spominčki, v tišini stoletnih drevov in molitvenega šepeta, kjer je svet razvrednoten.

Podzemna katedrala sv. Pija X., ki v svoji arhitekturi ponazarja Petrov čoln — plujoč skozi zgodovino — me verjetno ne bi prevzela niti, ko bi bila dokončana. V njej je prostora za štirideset tisoč ljudi, zdaj pa se je zbralo pri stranskem oltarju, zgubljeno zrno v tem ogromnem ladijskem trupu, kakšnih dvajset Slovencev. Stoli samevajo prazni v tem velikanskem dnu. Zato moški, ki kleči sredi te praznine, še bolj pada v oči. To je moški v zrelih letih, s pravim orjaškim telesom, v črnem suknjiču. Človek bi mislil na romarja od kdove kod, ki je na svojih ogromnih nogah prinesel sem svoje velike grehote ali svojo veliko ljubezen. Ko je odmolil, stopi iz klopi. Ko da je sam v prostoru, poklekne na obe koleni, razprostre svoji kot vesli veliki roki in z veličastnim priklonom beduina sredi puščavskega peska poljubi zemljo, lurško zemljo.

Zunaj se sveti v soncu cementna ploščad Esplanade — torišče vsakodnevnih procesij — z masivom trondastropne bazilike tam na dnu. Ves kraj tone v zelenju: posebno zjutraj je Lurd kakor v čisti poplavi vonjev iz gozda. Proti votlini greš levo mimo visokega zidanega kompleksa z baziliko, mimo sveže gotsko navdahnjene stavbe »Bureau Médical,« ki

hrani ves stoletni arhiv o ozdravljenih. Trenutno je v zdravniški komisiji, ki leta dolgo preitresa posamezne primere, tudi dr. Cachin, sin znanega francoskega komunističnega voditelja.

Že je slišati šum reke; s svojo belkasto spenjeno pirenejsko vodo bi bila lahko Gave slovenska reka, Sora na primer.

Nekdanja divjina, kamor je 11. februarja 1859 šla Bernardka nabirat suhljad, je izginila v sklopu regulacij, ki so premaknile rečni tok in prekrile vodne tolmune z obširno cementno ploščadjo. Samo križec v cementu, kjer je klečalo dekletce, skuša lokalizirati prizor. A nad cementom je scenarija ista — divje odsekan hrib, zarasel s smrekami, bukvami in z bujnimi rastlinjem, pod katerim se kakor ogromna skalnata školjka odpira votlina.

Grm divje rože, v katerega se je vplel skrivnosten piš, da je Bernardka začudeno pogledala navzgor, je še isti. Samo vode, ki je prižuborela izpod njenih prstov, ni videti. Zajeta je v dva rezervoarja: levo od votline teče v vrsti pip, da jo lahko prestrežeš, desno od votline pa se steka v kadi za kopeli.

Pred votlino stoji razprostrti rok mlad človek: tako namreč molijo Francozi v Lurdu: v živem znamenju križa, kakor v brezmejni priprošnji za to dolino, ožarjeno od oranžnega soja atomskih eksplozij.

Tišina, vonj po drevesih, večni pripev Gava.

Sainte Marie, Mère de Dieu, priez pour nous, pauvres pêcheurs, maintenant et dans l'heure de notre mort.

* * *

In vsaka stezica povede te v Lurd. Gospod Fabio je bil na primer dolga leta obrtnik, z dobro vpeljano slaščičarno v Tržiču. In nekega dne, ko so mu bili otroci že pri kruhu, je — kakor se bere v dobrih starih legendah — vse skupaj prodal, sporazumno pustil na domu ženo in šel za klicem. Klic ga je povedel v hišo v San Donà di Piave, kjer je mesenje sladkarij zamenjal z mesenjem ljubezni: v zavetišče, kamor se stekajo rahitični, neozdravljivi, idioti, človeški spački. In tam se ni zaposlil niti kot kuhar niti kot vrtnar, ampak kot — mati. In mati, če je treba, pobira tudi iztrebke izpod svojih onemoglih otrok.

»Sprva se mi je uprlo. Pa sem mislil: če si me poklical sem k tem svojim najmlajšim bratom, mi daj moč, da bom zmogel to. In je šlo. Zdaj mi ni nič, tudi če se lotim najgršega. Dam si rokavice, pa je.«

Krhek kot otrok se je pri svojih sedemdesetih letih ves dopoldan podil za vozički okrog votline, zdaj pa se nič ne upira, ko mu pri kosilu v hotelu sproti polnim kozarec s temnim francoskim vinom. Kaže, da kljub svoji milini zna iti tudi preko žene, resne, prikupne, skoraj aristokratske gospe — pred leti so jo prinesli v Lurd na nosilih, tu je prosila samo za dušno zdravje, pa je ozdravela in je odtlej vsako leto z možem na romarskem vlaku. Od strani meče proti njegovemu hitro se praznečemu kozarcu svoj karajoči: »Fabio!« Ujamem trenutek, ko se go-

(Dalje na naslednji strani)

Gradnik in svoboda 1945

Ko se je druga svetovna vojna iztekala h kraju, je bil v krogu ljubljanskih književnikov nekak dogovor, da bo treba primerno pozdraviti prihajajočo osvoboditev izpod tuje okupacije. To je dalo Alojzu Gradniku spodbudo za daljšo pesnitev z naslovom »Spev svobode«. Nazadnje pa je bilo odločeno, da bo nove slovenske oblasti pozdravil Oton Župančič, kar se je tudi zgodilo. Gradnik se je umaknil in njegova pesnitev ni nikoli zagledala luči sveta.

Zdaj jo objavlja MLADIKA, po zaslugi ugledne osebnosti iz Ljubljane, ki nam je tudi posredovala uvodni podatek.

Gre za pomemben literarnozgodovinski dogodek, povezan z najbolj dramatičnim obdobjem slovenske zgodovine. Čudna usoda umetnine, ki se pojavlja v javnosti z natanko 33-letno zamudo, nudi bra'cu priložnost, da zaživi oni prelomni čas skozi filtre odmaknjenosti.

Pred nami je dokument v verzih: dokument slovenskega krika ob epilogu groze in porajajočih se sanj na pragu svobode. To je dokument za razmišljanje, primerjanje, učenje.

O umetniški kakovosti »Speva svobode« bodo zatrdno spregovorili strokovnjaki. Na prvi pogled se zdi, da to sicer ni vrhunski Gradnik, morda tudi zato ne, ker je bil briški pesnik močan zlasti v krajših delih ali pa v ciklih. Poleg tega bolj prepričuje v refleksiji kot v himničnosti, ki je za pesnitev, kot

je ta, seveda obvezna. Raziskovalci Gradnikovega življenja in dela pa bodo morali ob analiziranju »Speva svobode« upoštevati tudi nazorske dejavnike. Pri tem ni mogoče mimo podatka, ki ga navaja sedma knjiga Zgodovine slovenskega slovstva, Ljubljana 1971:

»Pri Alojzu Gradniku nikakor ne moremo misliti, da bi bil nasproten osnovni ideji osvobodilnega gibanja. Doma z zahodne meje Slovenije, pregnanec s Primorske in pesnik Brd, Istre in Tolminske, ni mogel sprejemati italijanske okupacije s kakršno koli simpatijo. Ni se pa angažiral v osvobodilnem gibanju, ker je imel svoje pomisleke o Komunistični partiji«.

Tako literarna zgodovina.

Morda je v tem podatku tudi ključ za umevanje tistih verzov, kjer je netipični zanos prej odraz neprepričanosti kot pa resničnega navdušenja.

Veličina »Speva svobode« je po našem mnenju v tistih delih pesnitve, kjer Gradnik občuteno poje o trpljenju slovenskega naroda, tudi skozi osebne refleksije, ter o njegovi silni želji po svobodi, katero prosi pesnik: »O vse nas, vse nas blagoslovi!« Tu zadobivata njegova misel in čustvo dimenzije pretresljivega korala, osvobojenega sleherne kontingentnosti 1945.

V LURD

spa zaplete v pogovor drugam, da spet speljem gospoda Fabia v skušnjavo in mu do vrha nalijem ta pirenejski vinček, ki mu tako tekne. Naj ga pije, ta preoblečeni Samarijan s poti v Jeriho! Tako bi vsaj enkrat videl, kako se napije svetnik.

Starček, ki se je že preko človeške doline ves zazrl v onstran, v večni šotor, je kljub temu še ves ljubko zgovoren. Nič kislega ni v tej njegovi odpo-vedi, ampak sama blagost, spravljiva milina na vse strani. Pravi, da je nekoč, ko je še pripravljaval slaščice za ta svet, imel za tiste svoje sladkarije tajne recepte, a da jih je izročil naprej kupcu, kateremu je prodal obrt. Zdaj sta njegova recepta samo dva: »Malo zavetišče« v San Donà di Piave in pa enkrat na leto — Lurdes, kakor izgovarja gospod Fabio v svoji komaj pismeni preproščini.

»Veste, pa žal ni tukaj vse tako, kakor bi moralo biti«, mi šepne čez mizo. »Res, kar je znotraj svete ograje, ki meji območje votline od mesta, tam so — nebesa. A kar je zunaj, je pekel.«

Pred votlino imajo zdaj svojo mašo romarji iz Fréjus-Toulon. Pridiga jim mlad škof.

»Vi, edina resnična aristokracija človeštva,« ujmem njegov stavek, ki se razlega nad razgledom nosil.

Na enem izmed njih leži mrtvo vznak mogoče najlepše dekle, kar sem jih kdaj videl: mladenkin obraz je en sam čar, lepota, ponos. Je slišala tisto besedo? Sklenjeni roki ji objemata rožni venec iz svetlih jagod, kakor v nekem poslednjem izpolnjenju.

Neozdravljiva lepotica s Sinje obale, nevesta, že zavezana za Skrivnost.

Ko sem že daleč, zaslišim pesem. Nekoč sem v operi slišal pesem nesrečnikov Soncu v Beethovnovem Fideliju: in odtlej nisem slišal nič višjega. In vendar je ta Magnificat, ki je zdaj vzplul kakor tisoč golobov, še silnejši. Kakor da bi se od nekdaj dvigalo morje — iznad vse krvi, solza, sovraštva, stiske, smrti — zmagoslavni zbor, ki mi v jutru pravi, da se je kljub vsemu splečalo roditi, da se kljub vsemu spleča živeti in umreti.

Magnificat romarjev iz Fréjus - Toulona!

Pripeva mi v celih šest ur dežurstva v »Hospital des sept Douleurs«, v tej iz rezanega kamna zidani »Bolnišnici sedmih bolečin«, kjer sem postal za sedem dni: bolničar med lurškimi bolniki.

(1962)

SPEV SVOBODE

SVETI MOLK

Molčali smo? Ne. Govorili,
vsi govorili smo vse dni,
zroč si preplašeni v oči
ob zibelki in ob gomili,
v objemu nemih sobe sten,
v gozdov pritajeni tišini,
na gorah, brdih in v ravnini.

Kot šepeta slap belopen
ob vznožju samujočih gor,
vsak govoril je sam s seboj
ko se razlil je v noč pokoj
in govoril je ko mu zor
zasvetil v okna je in dan
šumel čez strehe je in plan.
Poslušalo je le srce
— saj vse srce od nas izve —
in vse vesti, ko skriti vali,
prenašalo je v srca druga,
v smeri vse: severa in juga,
na vzhod, zahod in do obali
morja in do gora slemen.
Kar src so bila sporočila
palača čula je in vila,
čul je ob knjigi mož učen,
v somraku cerkve mašnik sivi,
pastir kraj čred, orač na njivi,
začul je delavec pri stroju,
vojak še čul je v smrtnem boju
in čul je v postelji bolnik
in med zidovjem ječ jetnik
in v samostanu celi tihi
bedeči čuli so menihi.
Ni bil besed to slap, ne golk
sproščenih ust, le duš je vest
bila in glas vasi in mest
in vendar trd in temen molk.

O molk ti sveti, o tišina
želja zaprtih, jek spomina,
pričakovanj, strahu in nad
in naših hrepenenj zaklad —
kot se skrivnostni vali zraka
skoz sonca sij in sence mraka
razgrinjajo čez vse daljave
neskončne in v neba višave,
o sveti molk, zdaj prost zarjovi,
naš zdaj vetrovi in viharji
te sprejmejo na svoja krila,
naj sprejme bliskov strašna sila,
naj žarki te sprejmo, ki v novi
zdaj so zalesketali zarji.
Vse, kar si molk bil v srca ječi,
se sprosti, dvigni v novi sreči,
zagrmi, buči in brnenju
pridruži pražnjih se zvonov,
drhtenju, tajanju glasov
spet vriskajočih po ihtenju
v tujini, v mrazu taborišč
in na grobeh pokopališč.
Zatuli molk in ko od speva
neba in zemlje, naj odmeva

tvoj divji krik na vse strani,
v žar dneva in somrak noči,
v daljave in višave svoda:
»O sonce, sonce, o Svoboda!«

VSTAJENJE

Svoboda, o Svoboda, sila,
ti večna, sveta, ki v višave
zvezda razpenjaš orlu krila,
ki v vse strani in v vse daljave
sveta odpiraš pot vetrovom,
ki morja širnega valovom
odpenjaš uzde, ko čez meje
branov drveči vse sipjive
bregove rušijo, ki veje
drevesu širiš, ko mu žive
sokove vsikaš v korenine
razpletene, ki čez sipine,
čez trate, gaje in čez njive
potoku črtaš smer in roki,
ki v bilki si krepst in v levu
in v žaru bliska, v groma gnevu
in v morja plimi in oseki,
ki dom je tvoj zdaj ognjenika
rohneče žrelo, zdaj drhteča
neveste ustnica, zdaj gneča
krdela, ki je v sredi krika
in stoka zmagujoč podrlo
zid barikade, ki si grlo
z zelenih vej pojoče ptice,
ki jedki smeh si in puščice
besed zaostrenih, poroga
za zatiralca in trinoga
in zopet molk si kljubujoči
kot vino stisnjeno z obroči,
ki šele svatkovanje naše
prelije ga v zveneče čaše.

O sonce, sonce, o Svoboda,
Svoboda sveta, bakla zlata,
odprta so že naša vrata
za uro tvojega prihoda.
Prestopi prag naš, v tvoji zarji
že čakamo te pred oltarji
zapuščeni. Blagoslovi
spet naš o mahljivo roko,
posveti hrame naše, njive
in trate, reke in potoke,
zelene gozde naše, sive
planine naše, naše morje,
posveti plug, ki brazde orje
za kruh dišeči, jeklo kose,
kaleča zrna, cvetov trose,
sekiro ostro, srp, ki reže
pšenice bilke, stroj, ki streže
v tovarni delavcu, zidarja
posveti dlan in znoj rudarja,
kovača naklo in vojaka
pogum in dekle skromno delo
in žulje hlapca, vrača smelo

pomoč bolniku, učenjaka
pero in za naš zarod novi,
za naše zemlje novo lice
poslednje naše porodnice
naročje sveto blagoslovi.

O vse nas, vse nas blagoslovi,
vse nas posveti za vse čase:
naj v tebi rod naš cvete, rase,
naj razprostre košate veje
do svoje zemlje zadnje meje.
Več ga ne veži sila tuja.
O vse nas, vse nas blagoslovi!
Na tleh ležeči in razbiti
z rok naših strgani okovi
v zvonove našim stolpom zlit
naj zabučijo: Aleluja!

BRDA

O Brda — moja domovina
presladka, slajša kakor vina
zoreči grozdi, ki nad vrati
hiš naših se v jeseni zlati
bleščijo. Brda moja, mila
in draga moja domačija,
kot mi je draga mati bila,
in dražja zdaj je, ko so Parke
prerezale ji žitja niti
in zdaj že v let turobnih kiti
prst vaša topla ji ovija
srca trohnečega ožarke.
O Brda, zadnja straža roda,
ki je od vzhoda do zahoda
prostrl naselij svojih priče
čez gore, gozde in čez griče,
močvare, reke in tokave,
čez polja, loke in dobrave,
jezerja, virja in otočja.
O brda, v vašega naročja
toploti, v vaših trt so senci
življenja mojega studenci
odprli se in so vsi beli,
ko cveti lilije, kipeli
k metuljev, ptic in rož družini,
zdaj v zemlje, zdaj v neba bližini.
V naročju vašem prve sanje
vzbudilo mi je trepetanje
dreves in zvezd, sij in vonjava
cvetočih črešenj, trav šumenje,
otožno slavcev žrgolenje
in oljčnih listov spreminjava
v hladečem vetru. V vašem gaju,
v mladosti razcvetenem maju
ljubezni prve kaplje slane
srca so mi hladile rane
in v prvo živo vero prvi
zarili so se dvomov črvi.
In spet med vašimi sem trni
okušal, mlad še, tudi črni
kruh, ki vdilj ga goretna Beda
nudila mi je v usta bleđa.

Mlad že začutil sem uporno kri dedov v sebi, ko pokorno hlapcev samoponiževanje v gradovih vaših veličavih sem zrl in čul zasramovanje besede naše in v odzdravih oholih čutil sem porogo, ki mi je zbodla, ko z ostrogo, trpeče srce. Ah bridkosti bila mi polna je mladosti zveneča kupa, malo, malo darov mi je življenje dalo. Kot mojih mladih let brstenje in moje moške rasti struge, so tudi vaše setve tuge solze namakale, ihtenje je spremljevalo vaše bratve so tudi vaše setve tuge solze namakale, ihtenje je spremljevalo vaše bratve in košnje, žetve in trgatve. Nihče ni tuge te zavese odgrnil, nihče ni utehe rosil na vaše puste lehe, in le milobne so ciprese, ob oljkah, smokvah in ob trti, se zgoščale v ogradih Smrti. Kdo bil je krt, ki vaše njive pustošil je? Kdo črv, ki žive korene grizel vam? Kdo spaka bil vašega je volkodlaka? O domovina moja draga, kdo tvoje je otroke s praga domače hiše gnal? Ognjišča in hrame in obišja, staje, svojine vtrjene ograje, kdo je spreminjal v pogorišča? Kdo trgal je vsa dolga leta od hčere in sinov očeta, moža od žene? Kdo na ceste sramote vabil je neveste? Kdo s hlimbo in lestjo je rano lil v mlada srca strupa hrano? Kdo je z pesti besnečo silo dušil in davil prvo milo besedo mater? Kdo grobove je naše skrunil? Kdo sokove sušil je svojega drevesa? Zaman si pomoči v tej revi pričakovala, vsi odmevi molitev tvojih so v nebesa zaman puhteli. Sama meče kovati morala si, sama svobode svoje svetle, hrama kopati temelj, sama ječe klepati ključce. O, za nami pekla zdaj boli so in muke! Že vstaja zdaj za nas in vnuke, že vstaja zarja za gorami: trpljenje in žareča vera svobode vrata nam odpira. O Brda — moja očevina in moje večno hrepenenje in moja večna bolečina — o, le zadušeno ihtenje, jok, ki v radosti srce davi, svobodo vašo naj pozdravi!

GOSPASVETA

Zvonovi jasni Gospesvete, o dolgo z vami so molčali besede naši skriti vali, o dolgo valptove so pete teptale naših klasov zrna in dolgo roke so vkovane za grob si pletle vence trna,

o dolgo so od tujstva slane ogradov naših gnili cveti in dolgo niso mogle zreti v naših zvezdâ — vodnic višave ponižane tlačanov glave.

In vendar — prva so ognjišča tu naša v krune veze dlani in src sijala. Tu svetišča so naša prva o Morani, Perunu pričala in živi, tu v naši prvi se je njivi ovlažil plug in prve kose tu so zvenele v blišču rose in na planinah prve staje drobnico v svoje so ograje sprejele, prva so gradišča tu dedom ščitila selišča. Tu naši prvi so vojvodi naroda našega usodi iskali cilj in pot. Tu trava prah Boruta in Pribislava in Inka krije, pluga brazda zasipa tu kosti Gorazda in Kajtimara in Stojmira in njega, ki mu križa vera skrunila meč je v bratski krvi — Volkuna. Tujstva črni črvi so grizli rakve njih trohneče, a njih ime je še sloveče ostalo v srcih, ki jim setve te krune so bile obeti, da vse, kar zvene, oživeti spet mora za bodoče žetve.

O vi zvonovi Gospesvete, kdo zdaj prihaja v zarji zlati? Je le privid to? Plahutiti v višavah čujem orlov krila in vidim trope, vidim čete, in dolge roje, brez števila, še v dalji sivi — zdaj že bliže, še nad oblaki — zdaj že niže! O Gospesvete vi zvonovi! Več ne molčite, vaše zvoke naj zdaj veradoščeni vetrovi razlijejo v neba oboke, čez vrh Obirja in Košute in Dobrača in Pece, v rute Podjune, Roža, v loke Zile in tja, kjer v megli so se skrile rebri Golice, v Stola stene in dalje v strme Tur grebene in na ravnice in dobrane in polja, kjer se Gline, Drave in Bele, Bistrice in Krke vijo valovi. O zvonovi, zdaj zazvonite! Je to vstaja? Kaj so te v soncu svetle črke? Kaj? »Stara pravda! Proč z okovi! Svoboda! Mir! Iz groba raja teptana vstaja!« — Gospasveta. ne vidiš ga, ne vidiš kmeta, ki samozvan spet h kamnu stopa na Krnskem polju? Konec ropa in konec ječe je in tlake in konec biča je in bede. Nameril h kamnu je korake in že je sedel kmet. Besede trdo zvene: ko jek iz zgledov ponosnih, svobodnih pradedov. O le povzdignite vsi glave, krik vaših src naj spremljajoča bo godba teh besed! Sporoča naj srd osvete vaše: Trpi uho trinoga, trpi! Srpi zvenite z kosami! Zastave

vihrajte zmagi! Vsi zvonovi nji pojte pesem, val do vala, naj zašumi jo rjava Drava, naj jo ponavljajo vse druge rek naših belopenih struge in morje naše: Od Urala in do Triglava — Slava! Slava!

ŽRTVAM

In vi, ki danes niste z nami, ki spite daleč v vrbe senci na Rabu, v Gonarsu, v Firenzi, v Arezzu, Dachauu, Trevizu in vendar srcem našim blizu — kaj boste tudi danes sami? Odšle od nas so lastavice in so se spet pod prejšnje strehe vrnile vse — vas brez utehe sprejele vase so temnice nemile zemlje tuje. Z vami takrat ni nihče bil in sami ste kaplje čela si sušili in nihče v govoricu mili vam ni pobožal kože blede in zadnje vaše čul besede. Ko zver, ki sama se v goščavi vsa onemogla v zanki davi, izmučeni, ob ustih velih izpili ste pelina kelih. V vsem lesketanju sonca vstali takrat še enkrat so pred vami domovi dragi pod gorami, še enkrat vrhi Šmarnegore, Gorjanecv, Kuka, Krima. Sore in Save so še enkrat vali vam zašumeli, tekla Krka pred vami tiha je in mrka.

Ah, težka prst je tuja, znoja ne vsrka smrtnega, nikoli ne sprejme vase srca boli in mu nikdar ne da pokoja. Odrinite zdaj nje zapahe, vstanite matere, očetje, sinovi, hčerke, bratje, zetje, in sestre, jetrve in snahe in vnuki, ženini, neveste! Vrnite vsi se, vse so ceste, ki rezale so prej vam rane na poti z doma, zdaj postlane z duhtečim cvetjem. Željno hiše domače čakajo vas pragi, vas čaka vrt, ki zeleni še in čakajo vas sliv ogradi, livade, lesi, oranice, koruze blišč in vonj pšenice in mošt in vsi jeseni sadi. Pri mizi vas vsi vaši dragi že čakajo in v vaši sredi spet bodo znanci in sosedi. O, saj ste tu že vsi med nami! O s tisočnimi rokami pozdravljeni vsi! Med vihiranje zastav in mečev blisketanje, med glas zvonov in grl pripeve, med grom topov, fanfar odmeve in valovanje src in vzhite, o mrtvi — živi, oznanite:

»Brez zadnjega daru, brez vina, ki toči se v trpljenja trti, brez solz in brez krvi, brez smrti, zemlja nikdar ni domovina!«

SLOVENSKA SKUPNOST BO NASTOPILA TUDI V KANALSKI DOLINI (Razgovor s prof. Venosijem)

Na deželnih volitvah 25. in 26. junija bo v videmski pokrajini tokrat prvič nastopila s svojo kandidatno listo tudi SLOVENSKA SKUPNOST. Ob tem zgodovinskem dogodku smo prof. SALVATORU VENOSIJU, znanemu javnemu in kulturnemu delavcu iz Žabnic, postavili vrsto vprašanj.

MLADIKA: Profesor Venosi, zadnja leta se je o Ukvah veliko pisalo. Vi in župnik Mario Garjup sta bila tudi v ospredju raznih polemik in procesov v zvezi s tečajem slovenščine, ki sta ga uvedla v Ukvah. Vendar Vas večina naših bralcev še ne pozna pogloblje. Povejte nam kaj o sebi! Kje ste študirali?

VENOSI: Spadam v generacijo tistih, ki se jim je ponudila priložnost, da so lahko študirali na slovenskih šolah in se tam seznanili s knjižno slovenščino in s slovensko kulturo. Otroški vrtec in osnovno šolo sem sicer imel v nemščini in italijanščini. Po zaslugi slovenskih duhovnikov, ki so tedaj vodili Alojzijevišče, pa sem opravil licej v Gorici.

MLADIKA: Zdi se nam, da ste včasih sodelovali tudi pri zboru, ki ga je uspešno vodil takratni kaplan v Kobaridu Avgust Ipavec. Kateri so razlogi, da je ta zbor zamrl?

VENOSI: Res je, v Kanalski dolini je deloval zbor »Višarski zvon«, ki je združeval vse naše rojake. Zamrl je pa zato, ker je bil njegov neumorni vodja, tedanji kaplan v Kobaridu Avgust Ipavec, premeščen daleč v notranjosti koprške škofije, zaradi česar ni mogel več redno imeti pevskih vaj. Pred premostitvijo Ipavca v Idrijo smo po prijateljih skušali posredovati pri koprskem škofu Jenku, vendar brez uspeha. Posledica je bila, da je zbor propadel.

MLADIKA: Občasno izdajate z župnikom Garjupom šapirografiran list z naslovom UKVE. Čeprav ima list ta naslov, se nam zdi, da na njegovih straneh obravnavata tudi širšo problematiko in ne samo ukovsko. Zakaj pa Žabnice na primer nimajo podobnega župniškega glasila?

VENOSI: Po izidu prvih števil »Ukve« nam je postalo jasno, da v listu ne bo mogoče obravnavati samo vaše zadeve, ker so razni problemi med seboj povezani. Marsikdo nam je to očital, vendar ni šlo drugače. Pri ljudeh je treba najprej urediti temeljna vprašanja, kdo so, kam spadajo, kakšne odgovornosti in pravice imajo, in šele nato bodo »Ukve« lahko postale res samo župniški list v pravem pomenu besede. V kratkem pa mislimo izdati nov list, ki bo namenjen vsem rojakom in tako bomo »Ukve« v marsičem razbremenili.

MLADIKA: Od zadnjega deželnega kongresa stranke Slovenske skupnosti ste član njenega vodstva kot predstavnik videmske pokrajine in posebno Kanalske doline. Po novem volivnem zakonu, ki je stopil zdaj v veljavo, bo Slovenska skupnost lahko predložila svojo listo za deželne volitve tudi v videmski pokrajini in torej tudi v Kanalski dolini. Kakšen, mislite, da bo odziv na ta nastop slovenske stranke v tistih krajih? Pred leti je sicer Slovensko ljudsko gibanje predstavilo samostojno slovensko listo za občinske volitve v Ukvah - Naborjetu. Čeprav nastop ni bil posebno pripravljen, je lista prejela nekaj glasov. Mislite, da se bo slovenska lista tokrat bolje odrezala? Se na ta nastop pripravljate?

VENOSI: Težko je odgovoriti na vprašanje, kakšen bo odziv na nastop Slovenske skupnosti v teh krajih. Pri nas je težko kaj točnega prerokovati, še posebno v tem težkem trenutku, ko so naši nasprotniki zagnali vik in krik proti nam. Uradno glasilo južnotirolske Ljudske stranke označuje župnika iz Ukeve z nazivom »jezni mož iz Ukeve« in še »majhen mož z omejenim obzorjem«, njegove sodelavce pa ima za šoviniste.

Slovenska skupnost lahko v Kanalski dolini računata na zveste prijatelje, ki bodo napravili svojo dolžnost in pripravili teren za volitve. Nastop SLG pred leti ima svoj pomen, uspeh ni tako važen, vsaj v prvi fazi ne. Važna je prisotnost naše stranke tudi tukaj, kjer smo bili vedno prezirani in ignorirani.

V zelenih daljavah božje bodočnosti

DNEVNIK

IV.

26. januarja 1933

Po dolgih šestih mesecih sem zopet potrkal na njegova vrata. In tudi sedaj ne bi bil prišel, ko bi me ne bil on poklical. Opravila sva uradne zadeve.

»No, jaz sem opravil. Imaš ti mogoče kako vprašanje?«

Njegove besede so bile kratke in jedke. Čutil sem, kako mi režejo v dušo. Strašno tesno mi je postalo pri srcu. V prijetni sobici je zavladal mučen molk. Kot da se ne bi hotel zmeniti za moje mučno duševno stanje, je brezbrizno listal in bral po reviji. Z bolnim nasmehom sem

Lado —
maturant

mu odgovoril, da tudi sam ne bi imel kakšnih vprašanj. Zmigal je z rameni in odgovoril, kot da mu ni bilo mar mojih besed. Znova se je zamislil v revijo. Jaz sem se zagledal v mizo in ostal kot prikovan na stolu. Kaj sem pravzaprav čakal? Hotel sem vstati, se posloviti in oditi, pa nisem mogel, nisem vedel kakó.

Pri srcu mi je postalo tako težko, da bi se zjokal pred njegovimi nogami. Podoba najinega nekdanjega razmerja mi je vstala živo pred očmi. Ko sva se v začetku velikih počitnic poslovila, je bila še med nama tenka vez. Potem pa se je prikradla nad mojo mlado dušo bolna roka in siloma pretrgala še to zadnjo blažilno nitko.

Molk je postajal strašno mučen. Usta so mi molčala, a duša bi se mi najraje spovedala, kot se izpoveduje pred samim Bogom. A ostal sem trd. Nekaj silnega me je dušilo. Prepričan pa sem, da je bilo tudi njemu silno težko.

»Kako je pa kaj doma? Vsaj to te smem vprašati.«

Njegove zadnje besede so me globoko zbudle. V njih sem čutil skrito, a toliko trpejšo ost. A nisem mu niti najmanj zameril. Zakaj vedel sem, da mu vse njegove besede prihajajo le iz velikodušne ljubezni. Ko bi bil smel, bi se mu vrgel okrog vratu in se razjokal na njegovih prsih.

Šel sem v učilnico. Glava mi je postala težka in bolela me je. Zopet sem obudil tisti trdni sklep, ki sem ga napravil že tolikokrat, a sem še vselej kmalu pozabil nanj, da namreč hočem vendar že enkrat začeti, da se hočem poboljšati pred Bogom in pred svojimi tovariši. Zopet sem obudil ta svoj stari sklep, a v srcu sem bil žalosten, ker sem vedel, da bom že čez nekaj dni nanj pozabil.

Ko sem šel spat, sem mislil na njegove besede in na svoj sklep. Segel sem v žep po robec in napravil na njegovem oglu velik vozec.

30. januarja 1933

Sredi zime so se nekateri bratje mladini predramili iz sna in začeli »rojiti« v našem starem kotičku, ob velikem oknu na koncu hodnika. Beseda »rojiti« je že stara. Ko smo se lansko leto na pomlad zopet malo razgibali, so pravili, da mladini »rojijo«. Letos nam ne bodo mogli kaj oporekati: saj smo v srcu zime.

Včeraj sem prišel med brate mladine tudi sam. Videl sem, da se je naš krog skrčil. Nekateri so nekako že zgubili pogum in obupali nad mladinstvom. Jaz pa se hočem opogumiti in enkrat vendar začeti prav resno. Saj tako nisem še nikdar začel. Nespametno bi bilo, da bi obupal že, preden začnem. Saj imam vendar dobro voljo in zaupanje, da bom v svojem delu tudi uspel.

Prišel sem med brate in bil sem vesel. Pogovarjali smo se o čisto vsakdanjih rečeh. Bili so že parkrat skupaj in na tistih sestankih so določili majhen, praktičen program. Vsakdo naj bi opazoval kakega svojega tovariša somladina v njegovem celotnem nastopanju. Potem naj bi ga

eventualno bratsko opozoril na morebitne nepravilnosti v njegovem vedenju.

Mirko je izrazil mnenje, da smo vse preveč nagli in razburljivi v svojem govorjenju. To se še zlasti opaža v naših kretnjah. V tem je pač tudi vpliv vročekrvnega zahodnega temperamenta. Vsekakor pa je vendar zmerom boljše, če govorimo počasi. S tem bomo imeli dvojni dobiček: navadili se bomo globlje in preudarnejše misliti, pa tudi naša govorica bo postala čistejša, lepša in pravilnejša.

Idejo sem pograbil, ker me je navdušila in ker je prišla iz ust dobrega resnega fanta. Prepričan sem, da bom imel s to nezahtevno vajo dvojni dobiček: naučil se bom pravilneje in globlje misliti in naučil se bom bolje govoriti.

Sklenili smo, da se bomo zanimali za to in ono in na sestankih pokramljali o najaktualnejših vprašanih. Tako nam bo dala sedanja Župančičeva zadeva 1) mnogo dela.

S tem smo postavili naše mladinstvo na čisto novo, po mojem edino pravo podlago. Mogoče je bila velika napaka, zaradi katere nam naše mladinstvo ni uspelo, v tem, da smo vse preveč živeli v teoretičnem svetu. Naše ideje so bile lepe in so tudi navduševale, a nazadnje smo ga le polomili. Vse preveč smo poudarjali neki idejni svet, premalo pa smo poznali praktično stran stvari. Nismo bili zmožni prenesti tistih idej na naše potrebe. Sedaj pa smo začeli pri majhnih stvareh našega življenja. Bog daj, da bi imela naša začetna vnema zaželen napredek!

UTRINKI IZ VELIKIH POČITNIC 1932

Vstal sem sredi noči in odprl okno svoje sobice. Bila je jasna decembrska noč. Vipava je mrzlo šumela, ko je padala čez jez. Tam za reko sem videl golo drevje, ki je iztezalo svoje bolne veje v noč in v mraz. Kolesje bližnje turbine je zamolklo bobnelo svojo trdo pesem v zimsko noč. Mrzlično me je spreletelo po vsem telesu.

Naslonil sem se na okno in se zagledal v daljavo. Nenadoma je noč oživila. Ozvezdja so postajala milejša. Vipava je vse bolj lahko in veselo pljuskala čez jez. Vrt pod menoj je ozelel, gredice so zacvetele, vse ozračje se je napojilo s sladkim vonjem nežnih cvetk. Bila je očarljiva poletna noč. V duši mi je sladko vzvalovalo, postajal sem breztelesen, padel sem v čar božje noči.

1) Spomladi 1932 je obiskal Slovenijo ameriški pisatelj slovenskega rodu Louis Adamič. Njegov prihod je dal pobudo pesniku Otonu Župančiču, da je v *Ljubljanskem zvonu* objavil članek *Adamič in slovenstvo*, ki je zelo razburil duhove. Skupina kulturnikov — Josip Vidmar, Ferdo Kozak, Stanko Leben, Fran Albreht — je tedaj zapustila *Ljubljanski zvon* in ustanovila v začetku leta 1933 revijo *Sodobnost*. To je tako imenovana »kriza« *Ljubljanskega zvona*.

Slika se je rahlo spremenila. Ležal sem na mehki travi. Bil je pozen mrak, skoraj noč. Globoko pod menoj je šumela Soča, na nebu so se nalahko prižigale zvezde, drevje je podrhtevalo v neslišnem vetru, gozdički so peli, murni so čirikali, od poševnih senožeti je opojno dišalo po senu. Zavzonilo je avemarijo. Glas zvona se je jasno in čisto razlil po gorski pokrajini. Gor po stezi je počasi prihajalo nekaj mož. Ko je zazvonilo, so se spoštljivo odkrili in molili. Potem so tiho potonili v mirni vasi pod Krnom. Kakor da bi poslušal čudovito motnjavo iz dragocene školjke, je bila pesem gorskega raja.

Tam na oni strani, za Matajurjem, je medlo zablislilo in čez čas se je zaslislalo zategnjeno, zamolklo in votlo grmenje. Bilo je, ko da je pa-

»V Kobaridu na dvorišču mladina Šarfa dne 27. julija 1931«

del v sladko harmonijo trd durov akord. Potem je zablislilo in zagrmelo še drugič, tretjič, vedno gosteje. Tam za Matajurjem se je začel vzpenjati po zvezdnatem nebu črn grozeč oblak. V košati lipi nad menoj je sunkovito zašumelo. Gorska pokrajina se je raztrgala v disharmoniji...

Takrat pa se je zgodilo nekaj nepričakovane-ga. V pritajeni vrtinec dveh nasprotnih si tokov v naravi, ki sta se borila za tišino gorske noči, je nenadoma zarezala vroča in razposajena napolitanska popevka. Prebudila me je iz sladkega sna. In v tistem trenutku so se prebudili kraški bori in hrasti, prebudile so se jelke in macesni, breze in bukve, prebudili so se vsi gozdovi, kar jih poznam, prebudila se je Soča, Vipava in Rižana, prebudila so se sladka svetišča nebeške Kraljice na Višarjah, na Sv. gori, na Mengorah, na Stari gori, v Logu, na Vitovljah, na Svetih štengah, na Repentabru, na Peči, v Strunjanu in

na Vzročku, prebudile so se gore v širokem in veličastnem loku od Kanina do Krna, dalje dol do Kuclja, Nanosa, Snežnika in Učke, prebudile so se vasi z belimi hišicami, prebudila so se polja in vinogradi, prebudilo se je morje in se razpenilo v veličastnem belem loku ob obali, prebudila se je zemljica, ki jo nosim v srcu, in zapela žalostno pesem.

23. aprila 1933

Na prvi postaji je stopila v kupe mlada mati s približno dveletnim sinčkom. Imela je veliko nerodno prevezano škatlo. Bogve, kaj vse je bilo v njej. Mogoče vse njeno revno bogastvo. Bogve, v kakšni sili in naglici je zmetala vanjo vse svoje reči in odšla... Kam? Njena obleka je bila preprosta, ne lepa ne grda, ne dobra ne slaba, zmečkana. Celó na njej se je kazalo veliko trpljenje. Vendar pa je bilo njeno dete krepko in tudi zdravo je bilo videti. Njegova obleka je bila podobna materini.

Ko je vlak oddrdral s postaje, je mati naslonila glavo na desno roko in se zagledala nekam v daljavo, daleč tja za polja in za obzorje. Njen pogled je bil brez ognja, topo vdan in star. Kakšne pa so bile tvoje misli, o žena? Samo eno stvar sem mogel med potjo zvedeti o njej — da je bila železničarjeva žena. To sem spoznal po vozni knjižici, ki mi je že dolga leta dobro znana. In še nekaj sem boleče spoznal. Mrtvo in trpeče je gledala tja v daljavo. Mogoče je slutila tam nekaj težkega in silnega, kar bo padlo na njeno dušo. Mogoče je iskala rešitve zagonetni uganki, ki se ji je zagrizla v srce. Mogoče je bilo v njem hrepenenje po nečem velikem in odrešilnem. Mogoče je bilo to veliko in odrešilno Bog, ki ga mogoče nikdar ni poznala, a ga je sedaj slutila. Mogoče je iskala poti, ki bi jo privedla k Njemu, ki ga je bila zgubila...

Tako je gledala skozi okno — njena bol mi bo ostala večna sfinga — njeno dete pa se je tako nerodno valjalo in prekopicovalo po klopi, da sem bil vedno na tem, da ga ujamem ali poberem, če bi slučajno štrbunknilo na tla. Videl sem mater, videl sem otroka, a vezi, ki bi ju morala vezati, nisem videl v ničemer: vsaj takrat je ni bilo. Kaj je bilo s teboj, žena, da si tako pustila v nemar svoje dete? Ali pa je tvoje vedenje imelo svoj vzrok, ki ga jaz slepec nisem znal razbrati?

Maj! Kako lepo dehtijo akacije! Bližnji grič je posajen s samimi akacijevimi drevesi. Veje so jim polne bridkega trnja, a kako jim dišijo cvetovi! Srce se mi odpira v pomlad in v njem cvetejo akacije, iz bridkega lesa so pognale bele duhteče grozde, v vsem tem čutim dobrega Boga, slutim sladke Marijine oči...

Pomlad, pridi, moje roke te čakajo, trudne, a dovolj močne, da se ti vržejo v objem!

POMLADNI MONOLOG

2. junija 1933

Prišla sem. Kakor poživljajoč val sem mehko šla čez deželo. Po rahlih pobočjih so zacvetele nizke breskve. Njih rdeči cvetovi so bili v prebujajoči se naravi kakor lepe misli. Po dolinah so zacvetela češnjeva drevesa in izprožila svoje bele vence v mirni zrak. Gozdovi so se vneli in sladko ozeleneli. Zaledeneli viri so se sprostiti in zažuboreli v maj. Po grmovju so zapeli ptiči, kakor iz nekega skrivnostnega dna so se oglasili, iz onstranstva.

Prišla sem. In noči so postale tako mile in očarljive, da jih sploh ni bilo več. Prišla sem v zarji nadzemske lepote, da bi se darovala slehernemu zemljanu in da bi dala vesoljnemu svetu veselja in miru. Tistega miru, ki ga s tako silnim hrepenenjem kličejo srca, ki so občutila vso strašno oblast krivice, ponižanja, strasti. Prišla sem v areno človeškega padanja in vstajanja, bede in žalosti, praznega razkošja in nepristnega veselja.

Pomlad, oznanjevalka mojih lepših dni, pridi, kličem te s silnim hrepenenjem potrtega, po večnem življenju hrepenečega srca!

10. junija 1933

S tovarišem sem govoril o hrepenenju, o čustvih in o mislih, ki me obhajajo, kadar se spominim na gore. Rekel sem mu, da so mi postale gore intimno duševno doživetje, da mi pomenijo močan zagon kvišku, da se na prihodnji pohod v planine pripravljam predvsem duševno. Prepričan sem bil, da pač vsi fantje oziroma moji tovariši mislijo več ali manj tako, in zato sem mu povedal to z zaupljivostjo in preprostostjo. Bil pa sem kar razočaran, ko sem videl, da se moj tovariš temu nemalo čudi in da se mu zdijo moje ideje čudne in skoraj smešne.

Sv. Peter in Pavel 1933

Prišel je dan, ki ga je srce že zdavnaj slutilo, in v njegovih kratkih urah je bilo pozabljeno na vekomaj vse trpljenje preteklosti.

Široka pot se je vila po gostem, nanovo ozelenem smrekovem in bukovem gozdu. Mislim sem, da pelje v... 1) Oči so nama žarele od notranjega zadovoljstva in tihe otroške sreče. Bila sva sama, le na ovinkih sva zagledala v dalji pisano krilo, belo jopico in rdečo ovratno ruto. Trgala sva gorske rože. Bile so kakor lepe mlade misli. Tako sva se radovala nad njimi, kot da so se razcvele iz tajnega hrepenenja najinih duš.

Potem sva se začela vzpenjati po belem pobočju. Vrh je bil pokrit z gosto meglo. Vesela in srečna sva hodila vedno više in više. Takrat pa

1) Beseda je izradirana.

»Ko smo se vračali s Kanina 7. avgusta 1933.«

se je zgodilo nekaj posebnega. Po mirni pokrajini se je zvonko razlegnil sončnojasen vrisk. Kaj je bilo? Krista je zapazila par korakov pred seboj gorske rože, bele planinke. Jaz sem se tiho radoval in jo gledal. Od prevelikega veselja ni vedela, ali bi jih potrgala ali ne. Stala je tam na pobočju gore, v pisani kmečki narodni noši, in gledala čudovite rože, ki so se ji ljubko smehljale v lepo dušo. Trgala sva planinke in bila srečna do nebes! V očeh ji je žarel ogenj, ki je moral prihajati iz globin njene otroške duše.

Krista, samo eno takšno dekle sem srečal, kot si ti, in to si ti.

Potem sva šla skupaj z drugimi na vrh. Krog in krog so se podile gorke megle. Le na zapadu se je odprlo v polkrogu, tako da smo občudovali del... 1) doline, kot da se je odprlo okno v čudoviti svet. Jaz sem vriskal in pel iz dna svoje duše ...

1) Beseda je izradirana.

Ko smo bili globoko doli v dolini, se je Kristi pridružila še Lojzka in vsi trije smo hodili po razcvelih travnikih. Govorili smo o našem lep slovju do najnovejšega. Kar strmel sem nad njunim znanjem in zanimanjem. Njuno čebljanje je bilo kakor pesem.

Ko smo šli ob nekem pisanem travniku, sem jima recitiral svojo »Zimsko pesem drevesa«. To se mi ni zdelo nič čudnega: čutil sem jo.

Potem je prišel večer in z njim vračanje proti domu na velikem senenem vozu. Koliko življenja je bilo na tistem vozu! Mi trije smo sedeli na sprednjem koncu voza, peli smo in vriskali prav do slovesa. Mnogi pa so molčali. In če so peli, se je zdelo, da pojejo nekam prisiljeno, ne kakor mi trije. Če sem dobro videl, se je tu pa tam na kakšnem obrazu začrtala poteza mladostne melanholije. Odkod?

Na velikem ovinku smo krenili na stransko cesto. Nebo je bilo pokrito s temnimi oblaki. Saj je bilo šele pred uro deževalo. Le na zapadu se je svetil dolg pas jasnine. Ko pa smo obrnili na stransko pot, je prijadralo v tisti pas večerno sonce. Vsa poljana, prej mračna in žalostna, je zažarela v rdeči barvi zahajajočega sonca. Vsa širna okolica je zapela apoteozo soncu.

(Se nadaljuje)

ALBERT MIKLAVEC

PESMI

Moja domačija

*Pod košatim brinom
so brinovke doma
in dehteča senca
jim je domačija...*

*Pod neskončnim nebom
moje misli so doma
in vse veselstvo
je moja domačija.*

Na vrhu

*Na vrhu gore zdaj stojim
in vse je zdaj nižje od mene:
kako čudovite so stene,
v nje ves zamaknjen strmim...*

*Na vrhu spoznanja klečim
in vse je zdaj višje od mene:
so misli postale meglene,
prepoln sem besed in molčim.*

Kraška samota

*Kot potok
srebrno žuboriš
mimo bujnih trav
mojih želja
in sem srečen,
ko pustiš,
da se odžejam
v mirnih tolmunih
tvojih globin...*

*Kako je lepo,
da si tako mirna
in tako čista:
ob tebi
se mi ni bati
kalnih poplav
razočaranja in obupa!*

Šopek veselja: češnja

Tod je šla mimo pomlad. Tista, ki jo je upodobil Sandro Botticelli: šla je skozi češnjeve gaje v Brdih in odprla vse cvetove za novo prerojenje. V večno živem ateljeju narave se z letom prelivajo barve in mešajo kemične kombinacije in spojine. Zdaj je trenutek belih vencev in socvetij z rožno pikčasto sredino: za čopičevo konico in nič več. Vse natanko odmerjeno, do milijoninke pretehtano in načrtovano, da bo veter lahko nosil, da bo čebelam trotom osam in metuljem prav, da bo igra prašnikov in pestičev čudovita, skratka, da bo čez mesec dni šopek nič več puhasto bel, temveč otipljivo rdeč, rdeč, goreč! Kako rdeč? Tako kakor je lahko rdeča češnja, rdeča in sladka. Kaj je slajše kakor češnja? Za Japonce menda samo poljub. Za druge, kdo bi vedel? Češnja: obljava in poroštvo, da gre življenje kljub ekološkim katastrofom dalje, da bo češnja še vnaprej prav češnja in ne iznakaženo bitje zaradi kakšnega hudičevskega žarčenja. Torej češnja hoče biti češnja, za botanike »*prunus cerasus*«. Ecce *cerasus*: bilo je februarja in dren se je košatil v cvetu, rumen, trpežen, da se Bog usmili in lovil snežinke z Matajurja. Šla pa je mimo mlada deklica, ogrnjena v mantilo in kapuco. Ustavil jo je v kožuh oblečen moški: »To drevo, da ne bo nesporazumov, je moje!« je zapraskal v deblo. »To drevo je tvoje, prav, nihče se ga ne bo dotaknil,« se je nasmehnila deklica in hotela dalje. »Ne ne ne!« je pribil. »Natančno je treba določiti, katero je moje in katero je tvoje! In to že zdaj!«

»Prav,« je rekla deklica, »pa naj bo moje tole!« je šla z dlanjo po debelu, ki je raslo najbližje: bila je črnopolta češnja. Moški je bil vesel z izbiro in šel, prepričan, da bo dren prvi obrodil, ker je prvi cvetel. Toda češnja ga je prinesla naokoli: v teku pol drugega meseca je odcvetela in obrodila. Takrat je zopet prišla deklica, a tokrat brez mantile: v platneni srajci in pisanem krilu je prišla preko trav, ne da bi se jih dotaknila in nabrala polno naročje češenj. Ko je moški to videl, je zaškripal z zobmi, zgrabil dren in ga tako stresel, da raste od tistih časov ves presunjen in zveržen, ker moški ni bil nihče drugi kot... hudič in deklica, ah deklica, bila je Mati Božja sama, tako da je od tistih časov češnja Marijino drevo.

Pomlad je prehajala v poletje in že je prihajal sveti Vid, sveti Vid, ki je češenj sit in obesil na vsako vejico črnico. In priplavala je preko trav Marjetica in začela iztegovati drobne prste za temnimi kroglicami: v trenutku je bila vsa rdeča, od nogavic do rute, nazadnje si je snela zlate uhane in nataknila na ušesa rdeče šopke. Pa je pritekel Tonček in vse

pojedel. »Maamaa,« se je raztegnilo po borjaču. »Tonček je pojedel uhaneee!« »Križ božji, uhane! Zakaj si jih požrl?« ga je tresala mama, »a, zakaj!« in upala, da bodo spet skočili iz njega. Samo zdravniku je potem povedala, da so uhani bili iz češenj in da so oni, pravi, prav gotovo pod drevesom v travi. Takrat so deklicam prebadali ušesa in češnjam, kaj vse so delali iz češenj! A da bo pravičnejše: kaj vse so de-la-le!

»Oo, da, kaj vse smo delale,« se je obrnila po kuhinji donna Klara... »kaj vse...« je šla z očmi po pohištvu iz češnjevega lesa, ki je od sončnega zahoda bilo še bolj rdeče in se je na njem lomila luč ob lončkih vazah in steklenkah in roke lepe belolase starke so bile kakor od krvi na tisti permanentni razstavi njenih sentimentalnih predpasnikov. Kaj je neki počenjala donna Klara pred porcelanasto skledo nekega večera v maju? Čarala je. Da; prave, pravcate čarovnije je počenjala, saj to zna vsaka ženska, če le hoče. Toda vredno je do pičice zapomniti si njeno početje. Bila je očistila pet kilogramov, pet vam pravim in nič manj... pet kilogramov višenj, no! (amarene jim reče ona); nato je izpraznila še njih koščice, ker da je mandeljček strupen zaradi pruske kisline (brrr!) in zdaj tare v možnarju koščice in tolče tolče s težkim batom, da odmeva v sosesčino. Zdaj so koščice stolčene v prah, strupeni mandeljčki v smeteh in na stolu čaka trebušasta steklenka, v katero izginejo očiščene višnje, koščice v prahu, pol kilograma sladkorja, deset litrov najboljšega črnega vina z dvema litroma užitnega alkohola, zriban olupek štirih limon, žlička cimeta in nekaj nagelovih žbičic. Ooo, kakšna fina družba! Kaj ni to čaranje? Zdaj se bo morala steklenka dobesedno sončiti celih štirideset dni in v njej bo vrelo, kipelo in šumelo. Nato bo donna Klara previdno nagnila posodo, da ne bi dvignila usedlino, pretočila in na vsake štiri litre fermentirane pijače dodala liter alkohola. Če bodo gostje sladkosnedni, bo dodala še sladkorja. Na steklenicah bo okrašen napis: visner, liker iz češenj. Starinski liker, ki bo spet enkrat doživel svoj revival.

»Kaj se brez koščic ne da?« sem vprašala prestrašena nad takšno izgubo časa in grmado pečk. »Recept je pač recept!« je pribila v svoji kuharski logiki. »Imajo že kaj takega v sebi, da so potrebne.« In vse se mi je zdelo, da ženska dobro ve, kaj, a noče povedati. Pa so skrivnost tudi tokrat razodele bukve, tiste o zdravilnih zeliščih: češnjeve pečke kuhane na primer v vinu imajo moč prečistiti obisti. Zakaj bi jih pa ne? Saj spadajo tudi one k hiši. Tisto noč sem sanjala o višnjah, pečkah, češnjah, in

to ni čudno, saj so se po vseh vrstovih trgih stojnicah in mizah kopičile cele gore češenj za vesele marmelade štrudle sladolede pite, palačinke sladke kupe macedonije in kandite, pa še za vinsko žive kompote, tiste, ki so jih uživali cigani Garcije Lorca. Česa vse ne poje ta številna človeška družina. Bile so to prave češnjeve noči in češnjevi dnevi, cel svet je bil velika rdeča češnja. Zorelo je po travnikih in gričih, povsod drevesa, razprta kakor zelena padala, posejana z rdečimi kroglicami: živ naif. A pod drevesom on in ona, vsa zapackana od sadežev. Vesela nota: njegov kisli obraz, ker je baje iste sorte kot lord Byron, ki ni prenesel pogleda na žensko če je jedla, ker da je strašno grda. A ona zoblje zoblje v brk vsem lordom Byronom, vsa hvaležna pred stoletji preminulemu Lukulu, ki je znan bolj zaradi svojih pojedin kot pa zaradi bitk in zmag in je iz Male Azije prinesel prvo češnjo — in ji postal nekakšen adoktivni oče. Pa je bil največji sladokusec starega Rima in po njem ni bilo nobenega takega več. Od tedaj je neslo češnjo na vse vetrove in kje je danes ni najti! Nekega dne se je ob njej ustavil človek: »Ljubitelj rastlin!« se ji je predstavil in poklonil. »Češnja«, se je nasmehnila ona. Dolgo sta se razgovarjala, dokler mu ni izdala vseh svojih skrivnosti. In noč mu je prinesla nov navdih: od tedaj je varil njeno smolo v vinu za najbolj trdovratne kašlje, iz pecljev kupal čudodelne čaje, priporočal češnje vsakomur, ki je imel srčne težave. Za shujševalne kure pa, kje neki... saj je bila debelost sinonim zdravja. In so prihajali od blizu in daleč po zdravilo k možu, ki niso vedeli o njem, če je od Boga ali od hudiča, pol vrazar, pol čudodelec, vsekakor nekaj več kot človek.

Kdaj pa je človek začel zajemati iz te žive lekarne, sredi katere je živel. Najbrž, ko ga je prvič začelo kje ščipati, zbadati in boleti. Morda bi pa takrat kazalo verjeti pripovedki, po kateri je Eskulapij, Apolov sin, ko je hodil po Tesaliji, opazil na smrt bolno kozo, kako je osmukala neko zelišče in kmalu nato skakala veselo naokoli. Zaslutil je zdravilno moč rastlin, jih začel nabirati in proučevati in tako postal prvi erborist pod soncem. Kaj bi rekel erborist o češnjah? Da smo mazohisti, če si jih privoščimo samo peščico, asketi, če pojemo dve, uravnovešeni s pol kilograma, popolni pri tričetrt, da je poldrugi kilogram atentat na zdravje in dva kilograma s pečkami vred že poskus samomora.

Proti frustracijam vsake vrste pa priporoča nad vse učinkovito zdravilo, ki ga lahko pripravimo, če smo že izurjeni lekarnarji in sicer takole. Imeti moramo: navadno kremo, s krhkim testom prevlečen pekač, kilogram na vinu skuhanih in osladkanih češenj, od 15 do 16 palačink. Češnje zavijemo v palačinke, nato te culice položimo na testo, polijemo vse s kremo in pečemo 40 minut. Ko se shladi, damo smetano.

Zdravljenje: zajetna porcija ob katerikoli uri. Posebno je priporočljivo rojenim v znamenju dvojčkov, ker imajo le ti neoporečen metabolizem in ker so češnje pod tem znamenjem še takorekoč poceni.

IVO JEVNIKAR

Drobci iz manjšinskega sveta

NOVI KAZENSKI POSTOPNIK

Še ta mesec naj bi vlada odobrila novo ureditev kazenskih sodnih postopkov. To bi bil prvi zakonik italijanske republike — trideset let po sprejetju ustave. Z zakonom z dne 3. aprila 1974 je namreč parlament pooblastil vlado, da v dveh letih izdela ob upoštevanju 85 točnih navodil nov zakonik o kazenskem postopku. Ta rok so za eno leto podaljšali tako leta 1976 kot 1977.

Pravosodno ministrstvo je zaupalo delo posebnemu znanstvenemu odboru, ki je dokončal besedilo decembra lani. Osnutek ima 656 členov. Slediti pa bi moral še posvet s posebno komisijo parlamentarecev in strokovnjakov, ki jo predvideva pooblastilni zakon, nakar ostane zadnja beseda vladi. Zato še ni jasno, če bo dovolj časa ali če bodo še enkrat podaljšali rok. Vsekakor bo preteklo verjetno še nekaj let, preden bo tudi že odobreni postopnik stopil v veljavo, ker vsaj ta načrt prinaša zelo velike spremembe, ki zahtevajo vrsto sočasnih prenovitev drugih pravnih področij in struktur. Novo težavo predstavlja tudi dejstvo, da so se nekatera stališča tako nekdanje vladne večine kot opozicije spremenila od časa navodil iz leta 1974 do danes (npr. vsa vprašanja v zvezi z novimi zakoni o javnem redu, prisluškovanju, priporu ipd.).

Besedilo končnega osnutka sestavljalcev je objavila na svojo roko revija **Magistratura democratica** (izredna 19.-20. številka, leto V., Edizioni Book Store, dotiskano januarja 1978 v Turinu), pred kratkim pa tudi ministrstvo.

Ni tu mesto za predstavljanje tega prelomnega osnutka, ki ima še negotovo bodočnost. Za nas je tu pomembno vprašanje manjšinske zaščite. Znano je namreč, da pooblastilni zakon iz leta 1974 vsebuje tudi navodilo št. 83, ki obvezuje vlado, da pri novem zakonu upošteva »dolžnost, da se pripadniki jezikovne manjšine preiščejo in zaslišijo v svojem materinem jeziku in da se sestavijo zapisniki v tem jeziku, ob spoštovanju drugih posebnih pravic do rabe jezika, ki izhajajo iz posebnih državnih zakonov ali pa iz ratificiranih meddržavnih dogovorov ali pogodb«.

S tem je italijanski parlament delno odpravil prepoved manjšinskih jezikov iz časa fašizma. Delno zato, ker je zajamčena raba manjšinskega jezika le pri zasliševanju in zadevnem zapisniku, medtem ko

je kazenski postopek veliko bolj razčlenjen in obsega vrsto aktov. Vendar so omenjene večje pravice, ki izhajajo tako iz državnih zakonov kot iz uresničenih meddržavnih obveznosti. Take posebne pravice so zelo obširne na primer na Južnem Tirolskem. Tudi osnutki za globalno zaščito Slovencev zahtevajo več, kot pa prinaša ta zakon. Besedilo te točke ni najbolj natančno. Zanimiva je tudi omemba »ratificiranih« meddržavnih pogodb. Pravzaprav bi neratificirane pogodbe sploh ne obstajale za notranjo pravno ureditev. Vendar je bila verjetno tu zraven kaka misel na londonski memorandum in na njegovo svojsko usodo.

To pomembno navodilo je odbor sestavljalcev oblikoval v členu 106 (**Jezik aktov**), ki sodi v drugo knjigo (**Pravdna dejanja**), prvi naslov (**Splošne določbe**) in prvo poglavje (**Oblike aktov**) sedanjega načrta. Besedilo se v prevodu glasi tako: »**Kazenska pravdna dejanja se vršijo v italijanskem jeziku. // Ob spoštovanju pravic, ki jih določajo posebni zakoni in meddržavne pogodbe, se italijanski državljani, ki pripada priznani jezikovni manjšini, na svojo zahtevo zaslíši ali preišče v materinem jeziku in se zadevni zapisnik sestavi tudi v tem jeziku. // Nespoštovanje določil tega člena prinaša ničnost.**«

Besedilo se torej drži mej navodila, vendar je bolj natančno: odpravljena je soznačnost »dogovorí« in »pogodbe«, odpravljena omemba »ratificiranih« pogodb. Pojasnjeno je, da velja pravica do jezika le za tega, ki jo zahteva. Določeno je tudi, da se zapisnik napiše v obeh jezikih, kar je naravno. Velika novost pa je pojem »priznanih« manjšin (**»minoranza linguistica riconosciuta«**), ki ga, kljub rabi med pravniki, dosedanja zakoni ne poznajo in ki ustvarja nevarna vprašanja. Kdo določi »priznana« manjšino? In kdo določi njene meje? Je dovolj omemba v zakonih ali upravnih sklepih, ali pa bo prišlo na dan kako preštevavanje? In podobno. Vsekakor so ta izraz uvedli sestavljalci, ne parlament leta 1974, kar gre preko pooblastila.

Še nekaj besed o ničnosti, ki jo predvideva osnutek 106. člena. Gre za relativno ničnost pravnih dejanj, ki se ga ne držijo. To zvmemo iz primerjanja s čl. 172. Zahtevati jo mora torej prizadeta stranka v določenih rokih in podobno.

ZA GLOBALNO ZAŠČITO

V zadnjem času je nastalo več zakonskih osnutkov tako za celovito zaščito Slovencev kot za zaščito drugih manjšin v Italiji. Osnutki imajo veliko politično, moralno in programsko težo, nemogoče pa je podrobno razpravljati o njih na tem mestu.

Starejše osnutke dobimo v različnih publikacijah. Gre za zakonski osnutek **Komunistične partije Italije** (prvič predložen v senatu 29. aprila 1970), za zakonski osnutek **Italijanske socialistične stranke** (prvič predložen v poslanski zbornici 15. julija 1971), za »paket« predlogov pravnih zaščitnih ukrepov **Slovenske kulturno - gospodarske zveze** (sprejet 15. septembra 1971), za peticijo v obliki zakonskega osnutka **Slovenske demokratske zveze** iz Gorice in **Slovenske skupnosti** iz Trsta (poslana obema domo-

voma parlamenta 15. novembra 1971) in za zakonski osnutek **Italijanske socialistične stranke proletarske enotnosti** (predstavljen v senatu februarja 1972). Od omenjenih datumov se je z osnutki marsikaj zgodilo: PSIUP so razpustili, ostali zakonski osnutki so bili predloženi še nekajkrat (tudi v drugih zbornicah parlamenta, osnutek SDZ-SSk pa v deželnem svetu).

Osnutke in spremna poročila najdemo torej v različnih publikacijah, najlaže v knjižici **Za globalno zaščito Slovencev v Italiji** (ur. Stanislav Renko, Založništvo tržaškega tiska, Trst 1972, 124 str.). Isto besedilo v italijanskem prevodu je v brošuri **Per la tutela globale degli Sloveni in Italia** (ur. Stanislav Renko, Editoriale Stampa Triestina, Trieste 1972, 59 strani večjega formata).

Za časa tržaške manjšinske konference so izšli omenjeni osnutki v knjigi **Pravne poti do rešitve problemov Slovencev v Italiji** (Izdaje Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu, Založništvo tržaškega tiska, Trst 1974, 158 str.) ter v italijanski izdaji **Proposte di soluzione legislativa dei problemi degli Sloveni in Italia** (Slovenski raziskovalni inštitut, Editoriale Stampa Triestina, Trieste 1974, 182 str.). V obeh izdajah je pomembna študija dr. Karla Šiško-oviča **Predlogi za pravno ureditev položaja Slovencev v Italiji** (str. 7-47), ki razlaga osnutke.

O osnutkih deloma razpravljata tudi dr. Janko Jeri in dr. Gorazd Kušej v delu **Pravni položaj slovenske narodne manjšine v Italiji**, ki je objavljeno na več mestih, najbolj dostopno pa je v knjigi različnih avtorjev **Slovinci v Italiji včeraj in danes** (Izdaje Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu, Založništvo tržaškega tiska, Trst 1974, str. 51-86).

Kratko predstavlja osnutke tudi dr. Raimondo Strassoldo v sestavku za »predkonferenco«, ki je bila v Gorici 18. maja 1974 (objavljen je v knjigi: Provincia di Gorizia - **Convegno di studi sui problemi della minoranza slovena**, str. 44-64, v italijanščini in slovenščini).

Tako položaj slovenske manjšine kot položaj v državi in spremembe v zvezi z meddržavnim položajem (osimski sporazumi) so bistveno spremenili razmere in postavili Slovincem v Italiji nove naloge. Tako je Slovenska skupnost pripravila nov zakonski osnutek, ki vse to upošteva in ki je doslej najpopolnejši predlog za celovito zaščito slovenske manjšine. Načrt obsega 24 členov v šestih vsebinskih delih. Osnovno besedilo je izdelal prof. Stanislav Soban, še izpopolnjevala pa ga je posebna komisija v stranki. 3. junija 1977 ga je deželni svetovalec SSK dr. Štoka predložil v deželnem svetu, ki ima pravico, da izglasuje in posreduje parlamentu osnutke, ki zadevajo deželo, čeprav presegajo njene pristojnosti. Kot peticija pa je bil osnutek predložen 8. junija 1977 tudi obema domovoma parlamenta.

Prenovljen osnutek pripravlja tudi Komunistična partija Italije, ki ga je že objavila 24. januarja letos, ko ga je dala javnosti v diskusijo. Sedanji načrt, ki bo verjetno še dopolnjen, ima 31 členov, ki jih povezujejo štirje naslovi.

V zadnjih časih pa so izdelali tudi osnutke za zaščito drugih manjšin v Italiji. (se nadaljuje)

Povest slovenskih planincev v Argentini

VOJKO ARKO, Bariloče - Argentina

V tej številki začnemo objavljati planinski spis, ki ga je nalašč za naše bralce napisal dr. Vojko Arko. Planinska literatura je tudi med Slovenci v zamejstvu zelo priljubljena, v Povesti slovenskih planincev v Argentini pa bomo še našli celo kopico podatkov o izrednih podvigih slovenskih gornikov v Kordiljerah, ki so med nami le redkim znani.

Avtor dr. Vojko Arko je ves čas v središču te dejavnosti, čeprav se skromno le redko omenja. Rojen leta 1920 v Ribnici, živi od leta 1949 v Bariločah, kjer ima manjšo trgovino. Za seboj ima vrsto planinskih spisov, ki izhajajo v Zbornikih Svobodne Slovenije in v drugih slovenskih in tujih publikacijah, ter dve planinski knjigi: Zgodbe z Nahuel Huapija (Mohorjeva družba v Celovcu, 1975) in Ljubzen po pismih (Slovensko planinsko društvo v Buenos Airesu, 1975; v Trstu se dobi pri Fortunatu).

31.12.1977

Silvestrovanje v Freyevi koči pod katedralskimi špicami. Jože pripravlja na razbeljeni plošči štedilnika »asado«, običajno pečeno meso argentinskega gauča (pastirja); nekdo ureja mizo za praznično večerjo in drugi oprežujemo skozi orosele šipe velikega okna tja čez Tončkovo jezero, kjer v temi mežika svetilka plezalcev, ki se vračajo z Velikega Stolpa (Torre Principal).

Prav pred sedemindvajsetimi leti smo taborili za Silvestrovo tam zgoraj pod stenami katedralskega Stolpa: Dinko Bertonec, Tonček Pangerc in jaz. Zima se je takrat neverjetno dolgo zavlekla, lunini žarki so otipavali ob začetku južnega poletja krnice, polne snega, jezerce, ki nosi zdaj ime pokojnega Tončka Pangerca, je še vedno pokrivala ledena odeja, preklana samo po sredi in v tisti reži gorske vode se je naglo premikala zagonetna svetloba, da smo ugibali, kdo neki se sprehaja po samotni gorski dolinici. Verjetno pa ni bilo nič drugega kot odsvit lune, ki je pokukala čez robove katedralskih grebenov.

Katedralski Stolp, prijetna plezarija v granitu nekako četrte stopnje v takratnem povprečnem evropskem merilu, je veljal ob našem prihodu v Bariloče v letih 1948/1950 za najtežjo opravljeno turo v pokrajini, ki se je naglo dvigala iz zaspane pionirske naselbine v mednarodno izletniško središče. Sanjarije znanstvenika-samouka Francisca P. Morena, ki je prvič prispel v te predele Andov leta 1876, ko so indijanski rodovi tukaj še neomejeno gospodarili, je uresničil dinamični in stvarni Ezequiel Bustillo v razdobju, ko je Evropo uničevalo besnenje druge svetovne vojne. Desetletje Bustillove uprave Narodnega parka (1934-1944) je položilo temelje naglemu, skoraj sunkovitemu dvigu Bariloč. S trdovratno vztrajnostjo in po premišljenem

načrtu je ta buenosaireški aristokrat, ki se je zagledal v deželo južnih jezer, gradil ceste, zidal hotele in javna poslopja, urejal pristanišča, splavljal ladje, načrtoval in uresničeval turistična središča, napel prvo žičnico v bariložkih gorah. Zdaj ko tako dobro poznamo okorno in počasno argentinsko državno upravo, se nam zdijo dogodki iz Bustillovega časa pravljice iz Tisoč in ene noči, čeprav se vsak dan sprehajamo po resnem srednjeevropskem trgu, se vzpenjamo po ličnih kamnitih stopnicah v zgoranje predele mesteca, opazujemo konice cerkvenega stolpa in zadevamo na vsakem koraku na sledove Bustillovega dela, ki pričajo, da je tudi v Argentini nagel napredek možen, če se kdo, ki razpolaga z voljo in sredstvi, resnično posveti veliki zamisli.

Ko se je peščica slovenskih izseljencev, ki so malo prej prešli Atlantik, znašla v lesenem mestecu pod Kordiljerami, je že stalo vse osnovno ogrodje bodočega svetovnega letovišča. Seveda ob neposrednih začetkih, ko smo morali vse iz niča pricopirati, ta zunanji ugodni razvoj Bariloč ni nudil novim prišlekom druge možnosti kot razmeroma precejšnje število skromnih delovnih mest, ki so zadovoljevala le najnujnejše potrebe. Že takrat je veljalo pravilo, da je življenje v Bariločah nekaj dražje kot v buenosaireškem vele mestu, vse udobnosti — zlasti človeka vredno stanovanje — pa dosti težje dosegljive. Vasica je ob našem prihodu izpolnila komaj petdeset let, odkar je bila zgrajena njena prva hišica in njen zunanji videz je večinoma kazal samo kopico lesenih hiš, ki so se vrstile ob prašnih ali blatnih ulicah. Vse naselje, z izjemo Bustillovih monumentalnih stavb, je bilo podobno

Freyjeva koča, Tončkovo jezerce, zadaj Veliki stolp Katedrale

Gostilna »La Véneta«, prvi dom slovenskih planincev v pionirskih Bariločah

krajem, ki smo jih gledali v Evropi v filmih z ameriškega zahoda, in tudi naše življenje je bilo v marsičem podobno tistemu iz westernov, čeprav nismo nosili ravno revolverjev za pasom. Večkrat sem se spominjal začetkov Winnetou in priznati moram, da se mi je močno prikupila in globoko v srce vsadila beraška, a zagnana romantika takratnih dni.

Svoj dom smo tiste čase našli v gostilnici »La Véneta«. Ta lesena bajta, zgrajena v slogu patagonskih gostišč, je poleg pivnice razpolagala s tremi sobami, kjer so servirali kosilo in večerjo. Pod streho in okrog dvorišča so se širili brlogi s posteljami in pričinami za stanovalce, ki so svoje skromno imetje spravljali pod ležišča ali razobešali po stenah. V majhni kuhinji okrog velikega štedilnika je kraljeval gospodar, stari Madžar Kaša, ki je za silo govoril razne evropske jezike, čeprav ni nikdar obiskoval kakih šol. Znal je tudi nekaj hrvaško, služil je namreč v stari monarhiji svoj vojaški rok v Bosni. Razumljivo je, da se ob tej priložnosti mladi rekrut ni naučil ravno uglajenega jezika. A kot se dostikrat primeri, je bil ta stari divjak, ki je v sobotah zvečer po potrebi ročno metal nadležne pijance iz pivnice na cesto, izredno dobrodušen, in ker mu slovenski gostje niso povzročali neprilik, smo vselej živeli v najboljših odnosih. Njegova zadirčna žena, po rodu Švicarka, pa je kljub številnim tečnim lastnostim krepko delala in držala gostilnico snažno, kar ni bilo vselej lahko, saj kakovost stanovalcev ni dosegala kakih posebnih družabnih veličin.

Iz te »Vénete« je krenila 31/1/1950 na pot plezalska naveza, opremljena s staro konopljeno vrvjo, z dvema, tremi zarjavelimi karabinci in klini, pa z navadnimi copatami, v upanju, da z zagonom in voljo ponovi plezalno smer, ki je veljala za višek tedanje bariloške plezarije.

Dinko in Tonček sta brez posebnih težav uspela. Nepričakovano in iznenada sta se tako postavila na čelo maloštevilnega argentinskega plezilstva.

26/2/1978

Zleknil sem se na razžagana debla in skozi lengine krone migetajo zvezde južnega neba. Sij ognja me komaj doseže, pač pa dojemam z vso dušo slovensko melodijo,

ki veje skozi zeleno goščo nizke lenge (patagonske bukve) in mi prijazno polzi v uho in srce.

Spet doni slovensko petje okrog »Skalce« in po dolgih letih zapuščenosti so slovenske roke znova prijele za delo, da obnovijo tisto svojsko planinsko kočjo pod previsno skalo, ki je nekoč predstavljala shajališče slovenskih planincev v Argentini.

Popoldne so brnele žage, tesarja Možina in Reven sta ob sodelovanju argentinskih prijateljev, mizarjev in plezalcev ročno skladala otesane in pripravljene opaže, zidar Hočevnar pa je po zdravem preudarku in mili volji mešal vreče cementa in peska, ki jih je Muñoz — poslednji Katedralski gaučo — spravil s svojim kljusetom v nekaj tednih tovorjenja od dve uri oddaljenega jezera Gutierrez do nove gradnje.

V dremavem polspancu primerjam sedanjo naglo delo s tistim pred petindvajsetimi leti, ko smo dosti revnejšo »Skalco« gradili dve poletji. Takrat smo za ves zid razpolagali z dvema vrečama cementa in na kake stroje še misliti nismo upali. A zavedam se tudi, da je zdaj preteklo sedem let, preden smo se zganili in spravili na delo, nekoč pa smo vse proste dni posvetili goram, in če nismo ravno šarili »Pod Skalco«, smo kje drugje hodili in plezali, pozimi pa smučali, tekmovali ali vsaj sodelovali pri pripravljanju tekem. Vrhovi, smučine, stene in ledeniki so se strnili v pisan mozaik, spletla se je zgodba slovenskih argentinskih gornikov »saga patagonske šume«, če smem ponoviti naziv, ki sem ga skoval takrat, ko je bariloška »saga« že ugašala, pa sta za cepin in vrv zagrabila brata Skvarča iz Buenos Airesa.

Zdaj, ko bi rad povedal to argentinsko planinsko zgodbo mlademu slovenskemu zamejskemu rodu, v nadi, da ga bo storija izpod Kordiljer zanimala, bi predvsem podčrtal, da je pomenil stržen slovenskega planinstva v Argentini prav tisti jugovski zanos, ki je vodil slovenske Skalaše v dobi med dvema vojnama in ki predstavlja v športu ali alpinizmu bistveno gonilno silo brez ozira na razpoložljiva sredstva.

Dosedanjih trideset let slovenskega argentinskega planinstva pa bi razdelil v tri razdobja: I. Časi bariloške »šume« — II. Drugi rod iz Buenos Airesa — III. Najnovejša doba.

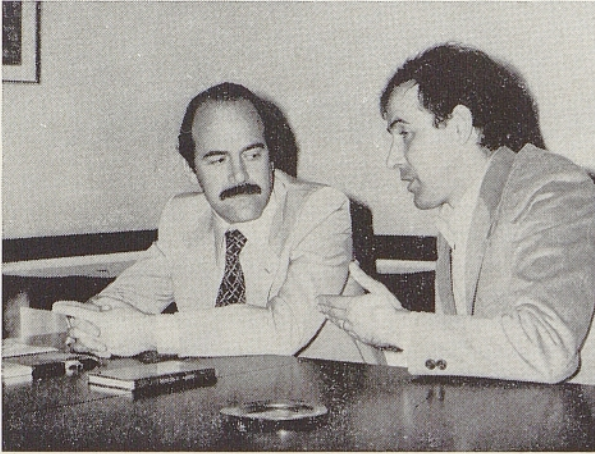
Prva zima (I. 1949) na katedralskih smučiščih. Od leve na desno: France Jerman, Janez Fleré, Dinko Bertonec.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev v Trstu

Tudi v preteklem mesecu je Društvo slovenskih izobražencev v Trstu razvijalo živahno kulturno dejavnost s svojimi večeri in prireditvami. V ponedeljek, 10. aprila, je prof. Boris Pahor predstavil številnemu občinstvu Prunkovo knjigo »Pot krščanskih so-

cialistov v OF«. Pri predstavitvi in diskusiji, ki je sledila, je sodelovalo mnogo mladine, kar pomeni, da je zanimanje za našo polpreteklo zgodovino živo tudi med mladimi. Enako številno je bilo občinstvo, ki je naslednji ponedeljek, 17. aprila, sledilo

predavanju Tarasa Kermaunerja o Ivanu Cankarju. Pri večeru je bil prisoten tudi prof. Anton Slodnjak iz Ljubljane. Predavanje pa sta pripravila skupaj DSI in združenje Most. 24. aprila je bil diskusijski večer, pri katerem sta sodelovala pesnik Miroslav Košuta in slikar Klavdij Palčič. Tema razgovora je bila njuna skupna knjiga z naslovom Selivci. Končno je 8. maja predavala prof. Marinka Pertot o novih odkritjih v biologiji.

Miroslav Košuta
in Klavdij Palčič

NAŠ GLAS

Amaterski oder Prosek-Kontovel, ena redkih gledaliških skupin na Tržaškem, ki vsako leto pripravi vsaj po eno gledališko predstavo, s katero gostuje po naših odrih, je za letošnjo sezono naštudiral igro Jaka Štoke »Trije tički«. Ob tej predstavi so tudi izdali tretjo številko glasila »Naš glas«.

I. ČASI BARILOŠKE »ŠUME«

1) **Slovenski smučarji pod Katedralo.** — Zgodba katedralskih smučišč se je začela že v begunskih taboriščih v Avstriji. Fantje, ki so se navduševali za beli šport, so se spoznali z avstrijskimi tekmovalci in ti so jim povedali o smučarskem centru pod Andi. Leta 1948 je namreč nekaj Avstrijcev tekmovalo na Cerro Catedral v bližini mesteca San Carlos de Bariloche (izg. Bariloče) v argentinski Patagoniji. Novice o smučanju in gorah v deželi, ki smo jo poznali v Evropi samo kot brezkončno ravnino, so šele pridobile mlade smučarje, da so se odločili za izselitev v to oddaljeno ameriško državo.

Leta 1949 pozimi sta se najprej predstavila v katedralskem smučarskem centru France Jerman in Janez Flere in tekmovala v smučkem teku. Za njima je prispel Dinko Bertonec in se poskusil v alpskih disciplinah. Zlasti v teku sta Slovenca orala ledino. Šele od takrat naprej pozna argentinska smučarija pravilno tehniko te športne panoge. Zgodba bi lahko pripovedovala kopico zanimivih anekdot o Frenkovi zlomljeni nogi, operaciji kolena, konkurenci Italijana Bruna Pértila, gradnji prve smučarske skakalnice in podobno. Vendar bi zašel preveč v širino, če bi vse te zanimive podrobnosti opisoval. Na kratko torej samo omenim, da je France Jerman nosil skozi dvajset let naslov argentinskega državnega prvaka v smučkem teku, da je postal vojaški trener in civilni organizator omenjene discipline in slednjič tudi zadevni argentinski zastopnik v Mednarodni smučarski zvezi. Danes pa zastopajo Argentino v tekmah na Finskem, Nor-

veškem in Švedskem Jermanovi sinovi. Flere je drugoval Frenku in mlademu Andreju Kukovici, ko je trojka dve leti zapovrstjo (1953 in 1954) tekla za Argentino v Čilu in nesporno zmagala, a je pozneje opustil tekmovanje in se posvetil trgovini in hotelirstvu. Njegova otroka sta se navdušila za alpske discipline in nastopata v severni zimi v Jugoslaviji in drugih alpskih deželah kot argentinska tekmovalca.

Dinko Bertonec se je takoj uvrstil med najboljše argentinske alpske smučarje. V letih 1952/1956 je pripadal državnim reprezentanci, nekajkrat je tudi postal državni prvak v skokih. Plasiral se je vedno med prvimi, čeprav nikdar ni bil nesporno najboljši Argentinec v smuku in slalomu, temveč samo eden najboljših. Kasneje se je posvetil smučarskemu profesionalizmu, postal je smučarski učitelj v Argentini in ZDA in direktor smučarskih šol na Cerro Catedral in v Windhamu (New York). Zdaj je šef argentinske državne šole za smučarske učitelje. Upravlja tudi svoj smučarski hotel na katedralskih smučiščih.

Poleg teh najbolj znanih slovenskih zastopnikov so tekmovali še drugi slovenski smučarji, med katerimi sta prednjačila France Budinek in Janko Grzetič. Dosti pa so naši ljudje dopomogli tudi k organizacijskemu delu. Še danes je slovenščina eden najbolj uporabljivih jezikov v katedralski smučarski vasi, kar so ugotovili tudi fantje jugoslovanske smučarske reprezentance, ki so zadnja leta v obratni letni sezoni (torej v severnem poletju) trenirali na katedralskih smučiščih.

(Dalje prihodnjič)

VERSE SKUPINE

Jeseni bo minilo sedem let od pomembne prelomnice pri dušnem pastirstvu med študenti in izobraženci v Sloveniji. Takrat je bil ustanovljen Medškofijski odbor za študente (M. O.Š.), ki je dobil stalnega duhovnega voditelja, ki se ukvarja s študentsko pastoralo. Nastali odbor pa je dal pobudo za marsikatero poglobitveno dejavnost med mladim slovenskim izobraženstvom. Tudi njegova zasluga je, da so se verske skupine v Sloveniji tako razširile.

Takoj po ustanovitvi so začeli izdajati BILTEN. Iz drobnega lističa se je razvil v redni mesečnik, ki je aprila doživel svojo 50. številko. Njegova naklada je zdaj okoli 4.000 izvodov.

ŠOLA

»MARICA GREGORIČ-STEPANČIČ«

V soboto, 20. maja, so s prisrčno kulturno prireditvijo poimenovali osnovno šolo pri Sv. Ani v Trstu po učiteljici Marici Gregorič-Stepančič. Ob tej priložnosti so odkrili bronasto obeležje v njen spomin.

† ANDREJ HRVAT

V Borštu pri Trstu so 21. aprila pokopali uglednega domačina Andreja Hrvata. Bil je zaveden Slovenec in je vsa povojna leta aktivno deloval najprej pri Slovenski demokratski zvezi, nato pa pri Slovenski skupnosti. Star je bil 76 let.

Stanko Birsa razstavlja v DSI

Stanko Birsa, znani vsestranski kulturni delavec, pevec in organizator je v Peterlinovi dvorani v Trstu odprl v prvi polovici maja osebno slikarsko razstavo, s katero je vzbudil posebno

pozornost. Nihče namreč ni slutil, da se tej dejavnosti posveča s tolikšno spretnostjo in iznajdljivostjo. Na otvoritvi ga je občinstvu predstavil likovni kritik in slikar Milko Bambič.

Stanko Birsa
in Milko Bambič na
otvoritvi razstave

Praznik »frtalje« v Rupi

Kot je že več let tradicija, so v nedeljo, 30. aprila, in ponedeljek, 1. maja, pripravili v prijazni goriški vasi Rupa praznik »frtalje« s kulturnim in zabavnim sporedom. Prireditve pripravi vsako leto pevski zbor Rupa-Peč ob prazniku sv. Marka. Tudi letos se je kljub ne preveč naklonjenemu vremenu zbralo na griču okrog cerkve sv. Marka lepo število doma-

činov in obiskovalcev z Goriškega in Tržaškega. Pri prireditvi so sodelovali pevci iz Rupe in Peči, zbor Slovencec iz Boršta, moški zbor iz Štmavra; igralci iz Trsta pa so pod vodstvom Stane Kopitar izvedli Gogoljevo enodejanko Snubač. Za veselo razpoloženje je poskrbel ansambel »Veseli števverjanski fantje«.

† NATAL SILVANI

V začetku maja je v Miljah pri Trstu umrl duhovnik v pokoju msgr. Natal Silvani. Bil je več let župnik na Opčinah. Zadnja leta pa je skrbel za slovensko službo božjo pri Koroščih (Sv. Barbari) nad Miljami.

Manjšinska konferenca v Vidmu

5. in 6. maja je bila v Vidmu Konferenca o etnično - jezikovnih skupinah v videmski pokrajini. Gre za zelo pomemben mejnik v boju Slovencev iz Benečije in Kanalske doline za lastne narodne pravice. Saj je konferenco sklical videmski pokrajinski svet, tako da gre za pomembno javno priznanje, da je treba začeti reševati pereča vprašanja slovenske manjšine v tistih krajih.

Slovenska manjšina je nastopila v prvi osebi in enotno je zahtevala svoje pravice, ki jih je dokumentirala s številnimi temeljitimi referati.

Predavali so tudi nekateri povabljeni predavatelji, ki so podali temeljne referate. Sledili so prispevki posameznikov in društev ter debata. Za Slovensko skupnost je nastopil deželni svetovalec Štoka, številni so bili seveda tudi Furlani, ki jim je bila konferenca tudi namenjena. Nemcev iz videmske pokrajine ni bilo.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Slovenski kulturni klub, ki ima svoj sedež v ulici Donizetti 3, je imel v soboto, 29. aprila, svoj redni občni zbor. Na njem so izvolili nov odbor, v katerem so Marija Besednjak, Anka Peterlin, Nadja Fabris, Marijan Breclj, Danijel Šuman, Silvija Kalin in Fabio Klarič. Klub ima redne sestanke vsako soboto ob 19. uri. Odbor, ki pripravlja sobotne programe in skrbi za dejavnost, vabi k udeležbi mladino, posebno dijake in akademike.

JOŽE KOŠAR — SEDEMDESETLENIK

Preteklega marca je v Mariboru praznoval sedemdesetletnico prof. Jože Košar. Že pred vojno in po njej je poučeval na klasični gimnaziji v Mariboru, v šestdesetih letih pa je prevzel mesto direktorja in glavnega urednika založbe Obzorja, kjer je pokazal velike organizacijske sposobnosti, razgledanost in širino.

HARMONIKARJI V GORENJEM TARBIIJU

V organizaciji skupine Dom je bil v nedeljo, 23. aprila, v Gorenjem Tarbiju koncert harmonikarjev, učencev Antona Birtiča. Domača prireditev je doživela lep uspeh in je želeli, da bi jo še kje ponovili.

DEŽELA FURLANIJA - JULIJSKA KRAJINA ZA ITALIJANE V ISTRU

Dežela Furlanija - Julijska krajina je nedavno sprejela zakon v korist italijanske manjšine v Istri. S tem zakonom so za letošnje leto nakazali v korist italijanske manjšine sto milijonov lir, ki jih bo v obliki najrazličnejših uslug posredovala Ljudska univerza v Trstu.

NOVI ZALIV

Sredi maja je izšla letošnja prva številka tržaške revije Zaliv z bogato in pisano vsebino. Prinaša več zanimivih člankov. Žal izhaja tako poredko, da spominja vse bolj na zbornik. Vendar zato ni revija nič manj živa in aktualna.

† DR. MAKSIMILIJAN DRŽEČNIK

Na onkološkem oddelku v Ljubljani je v soboto, 13. maja, umrl mariborski škof dr. Maksimilijan Držečnik. Star je bil 75 let. Mariborsko škofijo pa je upravljal od leta 1949.

SLIKAR ANDREJ KOŠIČ

V goriški galeriji »La bottega« razstavlja od 15. do 31. maja svoje akvarele znani goriški slikar Andrej Košič.

150-LETNICA ROJSTVA ANTONA JANEŽIČA

V nedeljo, 2. aprila, je bila v lopi šentjakobske cerkve v Rožu na Koroškem ob krajšem kulturnem programu odkrita spominska plošča ob 150-letnici rojstva Antona Janežiča, enega največjih Slovencev v preteklem stoletju. Slovesnost se je popoldne nadaljevala s simpozijem, na katerem so ugledni znanstveniki — med njimi Anton Slodnjak in Breda Pogorelec — govorili o delu in pomenu Antona Janežiča.

OPENSKI »GALEBI« V CELOVCU

Na povabilo Mohorjevega interneta za fante v Celovcu so 24. in 25. aprila gostovali na Koroškem člani ansambla Galebi z Opčin. Ansambel, ki sta ga spremljala Tone Bedenčič in Franc Pohajač, je na Koroškem doživel nadvse tople sprejem in lep uspeh.

»MIKLOVA ZALA«

Prosvetno društvo »Rož« iz Št. Jakoba na Koroškem je za svojo 75-letnico in v spomin na 500-letnico turških vpadov na slovenska tla pripravilo uprizoritev znane ljudske igre Miklova Zala. Predstava je doživela tako velik uspeh, da so jo morali večkrat ponoviti.

MARTIN JEVNIKAR

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Miroslav Košuta: Selivci

Tržaški pesnik Miroslav Košuta (roj. 11. marca 1936 v Sv. Križu pri Trstu) je izdal doslej pri založbi Lipa v Kopru naslednje pesniške zbirke: **Morje brez obale** (1963), **Pesmi in zapiski** (1969), **Tržaške pesmi** (Pesniški list 23, 1973), **Pričevanje** (1976) in dec. 1977 **Selivci** pri ZTT v Trstu (o njegovem prejšnjem delu glej Mladiko 1977, 129-130). Piše tudi za mladino in gledališče.

Nova Košutova zbirka **Selivci** je po vsebini precej različna od prejšnjih, ker je vanjo sprejel **Songe z odra** in **Songe s ceste**, ostali trije cikli pa so napisani po pesnikovih dosedanjih merilih.

Songi so posebna vrsta pesmi, ki morajo biti pevní, vezani torej na note, ritem, razumljivost in na vsebino dela, v katero so vdelani. Vendar pa je Košuta tudi v songih izpovedal nekaj resnic, ki jih zagovarja v življenju,

le da so morda tukaj bolj poudarjene, bolj robato povedane, ker jih pojejo različne osebe. Zlasti songi z odra so vsi rimani, pogosti so refreni, naštevanja in druge pesniške figure, ki z glasbo in vsebino ustvarjajo zaokroženo celoto.

Katere resnice so v songih z odra? Najprej o oblasti in zakonih: »Oblasti padel si v objem, / zakon te za vrat drži, / in če se ne ravnaš po njem, / če ne lajaš kakor psi, / si prišel na tale svet / zgolj v ječo posedet« (Pesem o Janingerju in Terezi). Potem o resnici: »Kaj pomaga nam resnica, / saj resnica nima strica: / je le stara nogavica, / ki obuva jo berač« in še: »svet vrtil le korobač« (Resnica nima strica). Najbolje je molčati in ubogati, saj: »Kaj iskal bi dlako v jajcu, / kaj satire pel po sili: / če ne boš ponižno tiho, / ti bojo gobec zamašili« in »spremenil sem se jaz, / spremenil se boš ti« (Dlaka v jajcu). Ta satira je bridka ugotovitev, da svet ni dobro

urejen, vendar pa pripoveduje Košuta vse to na šaljiv način, da je tragika nekoliko ublažena. Songi o Rižarni so balade, saj pojejo o zaporu, o sežiganju, o krivcih, istočasno pa so tudi pesmi upora, obtožbe in naročila: »Ne ubijaj in ne daj, da te ubijajo... Ne bodi tujec doma!... Čuvaj svojo svobodo!« (Zaključni koral).

Beraško moralo in miselnost izražajo songi iz Dveh bregov. »Rodiš se samo enkrat, / živiš samo enkrat, / crkavaš pa vsak dan po malem... pač vzemi si sam, kar ne dajo... življenje je tragična igra« (Rodiš se samo enkrat). Ko se človek rodi, »je vržen v garjav svet... Vzemi, kar moreš odnesti, / razgrabi ta gnili svet!« (Pesem lažnih slepcev). »Dva bregova gresta čez svet, / dva bregova, dve plati, / dve resnici, dve laži / delita svet« (Dva bregova). In še: »Povsod le smrt, strasti, laži, morije, / izobčenja / in lakota, / ko človek v lastnem blatu gnije« (Veliki nori ples).

V drugem ciklu so songi s ceste, vendar to niso songi v pravem pomenu besede, ampak razpoloženske in miselne pesmi o življenju in svetu, zdaj bridke, a tudi šaljive. Postaja Sv. Andreja v Trstu je bila nekoč živahna, zdaj je prazna, nekoč je mesto kipelo, zdaj »odhodi v tujino in v smrt«. Ljubezen meriš na grizljaje... sovrašтво meriš zgolj po sebi.« Človek je tepen pes, kaj bi mu vest in kes. Pogled, poljub, nasmeh se vračajo v spomin, »od njih smo sončni kot od mladih dni«. **Ljubezni ta pesem** govori o ljubezni in o vseh drobnih stvarih, ki obdajajo pesnikovo življenje, za kar pa še ne najde besed. In še dve o vlačugah in skušnjavah z ugotovitvijo, da »življenje pa je bridka stvar«. Nekega dne spoznaš, da si brez glave in da ni tebe v tebi, in »težko je z glavo skozi svet«.

Pesmi o kruhu in krvi so polne rdeče barve in krvi: sonce je rdeče, rdeč je sij od hleba, rdeča zemlja, rdeče trte, rdeče morje, za lovci ostajajo »lise tople krvi«, upornik brez upanja vidi krvavo sončno pego, golobica naj ne leti čez polje, »v soncu je rdeče ko kri«, izvoljeni morijo z dobroto »huje od kuge«, na stričevi murvi je dotrpel »prestreljen in zimsko bel« partizan, zastave prvega maja so »kot plamen rdeče«, v totalitarnih državah pa »Povsod je zver na preži, da te vklene, / da strelja, aretira, muči, sodi...« Kristusa so pribili na križ, a bilo mu je laže, ker je osmislil svet. »Tako umirajo še danes / in jim ni težko umret.« Cikel se zaključuje s pesmijo iz Tržaških pesmi, v kateri napoveduje, da že prihaja človek, na katerega smo mislili, stopil bo na pomol: »takrat bo štetja / in zvezd dovolj«. Kdo bo ta človek, ki bo odpravil vse težave, ni jasno, saj bo prišel »na sončni ladji / pod jadrom iz sanj«.

V ciklu **Pesmi o dveh** poje o njej in sebi. Z njo gre v gmajno, z jagodo použije njeno kri. Njena dlan mu daje varnost, saj sam sebe ne pozna. Zeleni volk se je zagrizel v njuna leta, čas je zamejil njun sen. Vabi jo, naj sede k njemu s svojimi drobnimi opravili in skrbmi, »človek je velik od majhnosti«. Ob večeru je krvav molk med njima. Prazna beseda ne postane meso, pozimi je vse belo, še njena roka, ki ga je objela.

Pesmi o selitvah pripovedujejo o minevanju, počasnem odhajanju. Vrnil se je, a ni več isti, kot je bil nekoč. Podoben si kockarju, ki igra s sabo in zaigra sebe, vendar pa zmeraj zbere »vnaprej določeno število pik«. V pomorskem muzeju mu stopi pred oči podoba vračanja mornarjev po težki poti. Zašel si v gozd »iz samih strupenih gob: / prišel si v poslednjo / od svojih dob«. Misel na minevanje življenja, na staranje se vedno pogosteje oglašava v Košutovih pesmih. Človek je razpet »med dva hipa«, vsi bomo šli »nazaj v zemljo«, odselili se bomo »na jug«.

Vsa tesnoba pa je podana v uvodni pesmi **Preganjanje**, kjer pravi, da si na pol iz mesečine in na pol iz lepljive prsti. »Živiš samo še na begu.« Vendar ne veš, ali bežiš pred preteklostjo ali prihodnostjo, istočasno »preganjanje preganjalec / si zver in lovna žival«. Življenje je težko, človek ne pozna sam sebe, ne ve, iz česa je, zato je razdvojen, brez družbe, brez opore, za dan naprej ne ve, kako bo z njim.

V zbirki je 48 songov in pesmi. V pesmih nadaljuje Košuta pot, ki jo je začel v **Pričevanju** (1976), njegova izpoved je trpka in bridka, neurejeno sodobno življenje ga teži, nikjer ni videti izhoda, neizprosno pa se približuje poslednja doba, ko se bo treba odseliti »na jug«. Pesmi so miselno in izpovedno bogate, podane v izbranem jeziku, da se verzi kar prelivajo. Uporablja kitice in rimo in vrsto svežih primer: »Človek je tepen pes... življenje je bridka stvar... smrt jaše v nebo... kriki so težki ko svinec... jutra so stroga in dolga... zeleni volk se je zagrizel v leta... kalna od skrbi... razpada predvečerje dneva... goščava zelenih rezil... gozd iz samih strupenih gob...«.

Z vsebino se ujemajo tudi izrazi: kri, hropenje, solze, smrt, sovrašтво, žalost, rdeč, kuga, noč, revež, zver, pretresen, v križ razpet, križev pot itd.

Nekaj posebnega je likovna obdelava in oprema Klavdija Palčiča, ki je oskrbel celostranske barvne slike metulja v različnih razvojnih dobah — simbol življenja.

Za knjigo Selivci je dobil Košuta nagrado Prešernovega sklada.

(se nadaljuje)

eneoceneoceneoceneoceneoceneocene

POGLED V LETOŠNJE KOLEDARJE

Redni letni knjižni gost v vsaki slovenski družini je gotovo koledar te ali one knjižne založbe. Tradicijo nad 125 let ohranjajo *koledarji Mohorjeve družbe*. Do konca prve svetovne

vojne je Slomškova ustanova bila samo ena s sedežem v Celovcu in je dosegla doslej še neprekosljivo prvenstvo v nakladi. Nato pa so nastopili tudi za MD težki časi. Postala je

revna begunka in se le počasi reorganizirala in opomogla na novem domu v Celju. Slovenci pod Italijo pa so si prav tako morali organizirati svojo MD, ki je delovala v težkih raz-

merah, a je opravljala svoje poslanstvo tudi v najtežjih fašističnih letih. Po drugi svetovni vojni so izpced ruševin vstali trije Mohorjevi pomniki: Celovec, Celje, Gorica, vsak v svoji državi, vsak s svojimi težavami, vsi pa v službi naroda, kateremu je Slomšek namenil svojo veliko učiteljico.

Ko prelistujem letošnje mohorjeve koledarje — celjskega, celovškega in goriškega, vidim, da nadaljujejo s tradicijo, ki se je našemu človeku tako vtisnila v njegovo bit, da bi jo težko pogrešal. Za vsakogar nekaj in nekaj za vse je staro načelo mohorjevih koledarjev. In to se zrcali iz vseh treh. Oba zamejska — goriški in celovški — ne moreta mimo narodne problematike in je v tem tudi njuno poslanstvo.

Beneškim bratom, zlasti onim, ki so raztreseni po svetu, in onim doma, je vsakoletni gost *Trinkov koledar*.

Preprost, skromen, da ga lahko vtakneš v žep, a vendar topel, da ti ogreje dušo in srce. Za mnoge je to edina slovenska čitanka, ki nadomešča živo slovensko besedo.

Posebnost, zlasti v pomurskih domovih pa predstavlja koledar »*Stopinje 1978*«, ki ga izdaja Pomursko pastoralno področje in je iz leta v leto bolj privlačen in zanimiv. Dokaz te priljubljenosti je, da leto za letom poide. Namen Stopinj? Eden izmed urednikov V. Novak je zapisal: »Obvezuje nas naša zgodovina, moške v težki preteklosti, ki so pisali v domačem jeziku že pred tristo leti, ki so pred petinsedemdesetimi leti pričeli izdajati kalendar, kateri je pomagal vzdrževati slovenstvo v krajini in širil zanimanje ter vzgojo, zabavo v domačem jeziku, ko tega ni bilo ne v šoli ne v javnosti. Kdor ne pozna preteklosti domačega kraja, domače župnije, ta ne bo spoznaval in

ljubil preteklosti in s tem sedanjosti vsega naroda...«

Temu programu se letošnje Stopinje v polni meri oddolžujejo. Niso Stopinje vseslovenske, omejujejo se le na Prekmurje, zlasti na levi murski breg, dasi uredniki žele, da bi se zganila tudi desna stran Mure, saj ima veliko povedati tako iz preteklosti kot sedanjosti. Uredniki si žele »S Prekom« več sodelovanja in trdnjšo vez iz davnih dni. Stopinje nas seznanjajo s to preteklostjo in sedanjostjo Prekmurja kot malokdo in malokaj. Prekmurje je ona slovenska sestrica, ki je bila najdlje odrezana od skupne matere in si je morala služiti sama duhovni in materialni kruh na tujem. Danes pa je tudi ta dežela zaživela polno rast in nam ima veliko povedati. Zato želimo Stopinjam polno rast.

M. ŠAH

Lev Detela: Povojni slovenski koroški pesniki in pisatelji

Družba sv. Mohorja v Celovcu je proti koncu lanskega leta izdala in založila za koroške razmere pomembno knjigo Leva Detela: *Povojni slovenski koroški pesniki in pisatelji*. In s podnaslovom: *Obrazi sodobne koroške književnosti v slovenskem jeziku*. Esezjistična razmišljanja o slovenski povojni literaturi v Avstriji. Knjiga ima 152 strani manjše oblike in kratek povzetek v nemščini.

V uvodu je Detela na kratko predstavil koroško duhovnost od preteklosti do sedanjosti, duhovnost, v kateri se križata slovenski in nemški svet in kjer pogoji za slovensko ustvarjanje nikoli niso bili ugodni.

Nato predstavlja v knjigi devet sodobnih koroških ustvarjalcev, ki so: Milka Hartmanova, Metod Turnšek, Anton Kuchling, Mirko Isop, Valentin Polanšek, Janko Messner, Andrej Kokot, Florjan Lipuš in Gustav Januš. Pri vsakem na začetku čisto na kratko pove v drobnem tisku nekaj o življenju, nato razčlenjuje njihovo delo. Detela se ne drži literarno-zgodovinske metode, ki skuša razložiti ustvarjalčevo rast od začetka do konca, določiti vplive itd., ampak na esezjistični način prikazuje posamezne pesmi in

dela v prozi ter poudarja značilnosti. Ustavlja se ob značilnejših pesmih in jih navaja v celoti, potem ob njih razlaga način pisanja, ideje, jezik, vlogo in pomen, ki ga ima umetnik. Važnejše misli piše z velikimi črkami, da jih bralec opazi na prvi pogled. Pri nekaterih pesmih in delih se ustavlja dolgo, druge samo omenja ali odpravlja na kratko. Tako je knjiga neenotna, vidi se, da je nastajala

sproti, najprej za radio Celovec, potem za Naš tednik.

Kljub temu pa je knjiga dobro odprla pogled v sodobno koroško literarno ustvarjanje. Ker je napisana nazorno in razumljivo, jo bodo lahko brali vsi na Koroškem, s pridom pa jo bodo uporabljali tudi v šolah, ker so posamezni avtorji dovolj izčrpno prikazani.

MARTIN JEVNIKAR

Lojze Ude: Boj za severno slovensko mejo 1918-19

Pisec knjige, sam Maistrov borec, nam je že posredoval vrsto študij o tej veliki domovinski epopeji koroških, štajerskih in prekmurskih Slovencev v letih 1918-19. Vprašanje Prekmurja pa je »vedno ostajalo nekoliko v ozadju, ker si sami prekmurski poročevalci niso bili edini v ocenjevanju položaja in osvobodilnih prizadevanj. Sam pisec trdi, da je to prva študija, ki obravnava kulturno in politično problematiko Prekmurja z vidika vprašanja, zakaj so bili prekmurski Slovenci na leto 1918 od vseh

Slovencev politično razmeroma najmanj pripravljeni, najmanj pripravljeni na združitev vseh Slovencev v popolnoma svobodni jugoslovanski državi in zakaj na tem odseku ni prišlo do nobene večje vojaške akcije za osvoboditev.« Izmed štirih poglavij knjige je četrto najbolj zanimivo, ker podaja doslej nepoznana poročila o zgodovini Prekmurja, ne le iz dobe 1918-19, temveč sega tudi v desetletja nazaj in nam poroča o narodnem prebujenju, o odporu proti madžarizaciji in o veliki delavnosti duhov-

nikov in nekaterih učiteljev, ki so se upirali jezikovni asimilaciji, ki jo je zahtevala in z vsemi sredstvi podpirala svetoš Stefanska krona. Slovenci na desnem bregu Mure niso pozabili na svoje brate. Slovenske knjige so med nje tihotapili v vrečah, v temnih nočeh... Usode te slovenske pokrajine, njeno zgodovino in združitev z drugimi slovenskimi pokrajinami, nam je sedaj Lojze Ude strnjeno prikazal. Tako se je Udetova knjiga pridružila številnim študijam o Prekmurju, ki prihajajo zadnje čase v javnost. To pohvalno delo opravljajo domačini Smej, Novak, Kranjec, Škafar, Vratuša in drugi, ki nadaljujejo delo Ko-

vačiča, Slaviča, Klekla in drugih. Maršikaj je danes na novo dognanega, kar je bilo desetletja izkrivljeno. Tako so na primer preiskave dognale, da je Ivanocy bil zares nemadžarskega mišljenja, slovanofilsko čuteč človek, katerega delovanje je bilo škodljivo in nevarno madžarstvu...

Za naše kraje in ljudi je ta Udetova razprava še posebno pomembna, ker premalo poznamo stoletno usodo bratov na skrajnem severovzhodu naše domovine. Naši prekmurški bratje pa so že stoletja trpeli pod valpti madžarskih zemljiških gospodarjev.

M. ŠAH

Knjiga o prostorskem načrtovanju na Južnem Koroškem

Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu, ki ga vodi dr. Avguštin Malle, je izdal obširno nemško »Dokumentacijo razgovora o prostorskem načrtovanju na Južnem Koroškem«. Razgovor je bil 15. in 16. januarja 1977 v hotelu Stefanie na Dunaju in je pokazal toliko zanimivih in koristnih rezultatov, da knjižna dokumentacija važnega gradiva res ni odveč. Znani avstrijski in drugi strokovnjaki, kot na primer dr. Andreas Moritsch, dr. Hans Haas, dr. Josef Krammer, dr. Ferdinand Velik, dr. Albert Reiterer, dipl. ing. Wolfgang Brunbauer, Horst Ogris in drugi, poročajo o družbenem, socialnem in gospodarskem razvoju na Južnem Koroškem danes in v preteklosti, o problemu slovenske manjšine na Južnem Koroškem, o koroškem kmetijstvu, industriji in prometu in mnogih drugih, predvsem gospodarskih in političnih problemih. V ospredju sodelujočih avtorjev je želja po odprti Koroški, ki podobno kot Trst povezuje med evropsko gospodarsko skupnostjo, nevtralnno Avstrijo in neblokovo Jugoslavijo, ki pa za svoj bodoči razvoj nujno rabi evropsko gospodarsko pomoč in sodelovanje, če hoče gospodarsko uspevati. To bi naj po mnenju nekaterih sodelavcev razgovora, na primer tržaškega publicista Vladimira Vremca, koristilo tudi Koroški. Obširen razgovor za okroglo mizo v dunajskem hotelu Stefanie, ki je zdaj izšel tudi v knjižni

obliki, se seveda ni ustavil niti pri takih navidez obrobni področjih, kot je na primer šport in njegovo razmerje do prostorskega načrtovanja. Posebno pozornost so posvetili tudi vprašanju morebitnega slovenskega kulturnega središča - doma, ki bi naj nastal v Celovcu. Seveda pa kultura — niti avstrijsko-nemška in niti slovenska — ne bo mogla nastajati le od zgoraj navzdol, temveč bo morala rasti, kot je poudaril referent Horst Ogris, iz celic samih, iz vasi, osebnih iniciativ, šol, pevskih zborov, tiska, ki raste na terenu samem. Zagotovo ni novi industrijski, tehnični in gospodarski razvoj le v korist koroških Slovencev. Ti zapuščajo slovenske vasi in se naseljujejo v industrijskih središčih, kjer se po neki višji, tudi tehnični nujnosti, germanizirajo. Tudi pravilno prostorsko načrtovanje bi lahko koristilo zaščiti slovenske manjšine in bi moglo utrditi demokratično razmerje med koroškimi Slovenci in večinskim nemškim koroškim prebivalstvom. Gotovo pa se z vsemi prispevki in mnenji nikakor ni mogoče strinjati, saj nekateri avtorji zapuščajo tla objektivnega znanstvenega poročanja in primerne treznosti in hite v utopije in ideologije. Zanimive in koristne so slikovne informacije in številne tabele, ki poživljajo in poglobljajo dokumentacijo o prostorskem načrtovanju na Južnem Koroškem

LEV DETELA

Zadnji koncert Glasbene matice

21. aprila je bil v Kulturnem domu v Trstu zadnji letošnji abonmajski koncert. Nastopal je zbor »Joža Vlahovič« iz Zagreba pod vodstvom Emila Cossetta. Zbor ni gostoval v Trstu prvič, saj smo ga pet let od tega slišali prav v isti dvorani. Letos nam je v prvem delu programa podal skladbe Gallusa, Mokranjca, Skalovskega, Gobca, Pahorja, Žganca, Gotovca, Geisslerja, dve črnski duhovni in rusko narodno »Kaljinka«. V drugem delu koncerta, ki je bil izrazito folklornega značaja, smo poslušali srbsko, hrvaško, slovensko, makedonsko in bosansko narodno pesem.

Od »Joža Vlahoviča« smo pričakovali mnogo več, kot je pokazal letos. Sploh je pred petimi leti dal mnogo boljši vtis. Tudi program ni obsegal nič bistveno novega v primeri s prejšnjim. A oglejmo si natančneje negativne in pozitivne plati zadnjega koncerta. Že prva skladba je vzbudila v poslušalcih dokaj začudenja. Znameniti Gallusov motet »Ecce quo modo moritur« smo slišali v povsem novi interpretaciji z zvočnimi efekti, ki pa ne spadajo v renesančno glasbo in so zato zveneli neokusno. Najboljša je bila izvedba dveh črnskih pesmi, medtem ko je Geisslerjev »Orkester« izzvenel kot iskanje efekta. Pri »Kaljinki« je motilo, da je kot solist nastopil sopran, ne pa tenor kot običajno. V drugem delu, ki je bil kvalitetno boljši od prvega, je zbor odlično interpretiral jugoslovansko folkloro, vendar je razočaral na področju slovenske ljudske pesmi.

Kot sem torej že prej omenil, je koncert »Joža Vlahoviča« — znamenitega in odličnega zbora, ki je verjetno v Trstu naletel na slab dan, čeprav je mestoma pokazal svoje zvočne in barvne kvalitete — razočaral tržaško publiko. Lahko pa rečemo, da je tudi letošnji obračun koncertne sezone pozitiven in uspešen. Znova se je pokazalo, kako posrečena je bila zamisel o koncertnih sezonah v tržaškem Kulturnem domu. Želeti bi bilo, da bi se prihodnje sezone koncertov udeleževalo še več občinstva, posebno pa še mladine. Vsak koncert namreč pripomore k širjenju glasbenega in splošnega kulturnega obzorja.

TOMAŽ SIMČIČ

ŠKOF ANTON SANTIN IN NACIFAŠISTIČNI REŽIM V TRSTU

Univerzitetni predavatelj zgodovine Pietro Zovatto je pred kratkim izdal študijo o zamotanem poglavju zgodovine Trsta. To je študija (v italijanščini), ki obravnava preganjanje Judov v Italiji in še posebej v našem mestu po objavi rasističnih zakonov leta 1938 do propada fašizma in nacizma. Malo čudna je ugotovitev pisca, ki že v prvem uvodnem cdstavku postavlja trditev, da je šlo za judovsko skupnost kakih 3600 oseb, močno vključenih v tržaško družbo, ki so zasedali pomembna mesta v fašistični hierarhiji (posti di alto rilievo nella gerarchia fascista), v javnih strukturah in gospodarskem življenju...

Škofu Santinu gre vse priznanje za njegovo človekoljubno delo. Premalo oziroma nič pa pisec ne pove o velikem delu za reševanje Judov, ki sta ga opravljali zagrebška in ljubljanska škofija, mimo katerih so romale procesije Judov skozi Trst dalje v Italijo, Švico in od tam še naprej. Trst je bila le vmesna postaja. To žalostno poglavje Zovatto omeni le mimogrede. Bclj se ustavlja le ob tržaških Judih in le obrobno sega preko strogega mestnega središča. Zanimiva je korespondenca med škofom, Vatikanom, vojaškimi oblastmi in privatniki. Posebno je zanimiv dodatek, objava listin-pisem iz arhiva škofa Santina. Pozornost pritegne poročilo od 1. dec. 1938, v katerem škof piše o sprejemu pri Mussoliniju in med drugim pravi: "...soglašal je z menoj o nujnosti, da se ne sme izvajati nasilje nad slovanskim prebivalstvom in ga vznevoljiti s prepovedjo pridig, petja in verouka v njihovem jeziku..."

No, pri tem pa ne moremo pozabiti na knjigo dr. Čermelja in dokumente, ki govore nasprotno. Izgleda, da je o vsej tej problematiki, dokler so osebe še žive, težko govoriti. Dr. Zovatto pa bo opravil veliko in priznanja polno delo, če se bo lotil raziskav tudi z druge strani, seveda kot pravimo »sine ira — brez iht«.

M. ŠAH

pisma pisma

PRAVIČNO PRIZNANJE

Celovski »Naš tednik«, ki ga cenim kot neustrašnega borca za pravičce koroških Slovencev, že nekaj časa objavlja v nadaljevanjih ponatis študije »Aus dem Wilajet Kärnten«, ki je izšla že pred prvo svetovno vojno. Delo opisuje tedanje razmere na Koroškem, ki se medtem niso izboljšale, kot pravilno nekeje pripominja uredništvo lista.

Ponatis v NT izhaja brez navedbe avtorja. Najprej sem mislil, da gre za tiskarski spodrslijaj, nazadnje pa sem ugotovil, da je ta spodrslijaj čisto posebne vrste.

Delo o trnjevi usodi koroških Slovencev je namreč napisal dr. Lambert Ehrlich, strokovnjak za nacionalna vprašanja in kot tak tudi borec za pravične slovenske meje na pariški konferenci po prvi svetovni vojni. Med zadnjo vojno je bil Ehrlich, kot je splošno znano, angažiran v protikomunistični pobudi na Slovenskem, zaradi česar so ga nasprotniki maja 1942 ubili.

Mislím, da nima Ehrlichova medvojna dejavnost nobene zveze z njegovimi prejšnjimi narodnoobrambnimi prizadevanji, zato lahko tudi pošten nasprotnik ti stvari loči ter drugo pravično prizna. K priznanju dela pa spada tudi priznanje osnovnega človekovega podatka, to je njegovega imena in priimka.

V. S.

V OCENO SMO PREJELI

EDVARD KOCBEK: DICH TUNGEN (Pesmi). Prevod William S. Heiliger. Sprema beseda Heinrich Böll. Založba Chr. Gauke Verlag, Postfach 1225-3510 Hann. Münden 1.

GOVOR, JEZIK IN BESEDNO USTVARJANJE V BENEŠKI SLOVENIJI. Prvi ciklus predavanj na Benečanskih kulturnih dnevih v Škrutovem (Sv. Lenart) leta 1973-74. Izdalo Založništvo tržaškega tiska 1978.

LA SCUOLA NELLA BENECIA. PROBLEMI E PROPOSTE. Editoriale stampa triestina 1978.

KAHLIL GIBRAN: PREROK. Prevedel Lojze Bratina. Oprema ing. arh. Breda Bonač. Izdal Župnijski urad sv. Magdalene, Maribor. Natisnila tiskarna Ljubljana v Ljubljani 1978.

—o—

Revija Mladika je naprodaj v sledečih krajih:

V TRSTU

- v Tržaški knjigarni
- v papirnici Fortunato
- na končni postaji openskega tramvaja

NA OPČINAH

- v papirnici Polonio v Narodni ulici

V MILJAH

- na avtobusni postaji

V NABREŽINI

- v baru Terčon

V GORICI

- v Katoliški knjigarni

Dobite jo lahko tudi pri naših poverjenikih ter pri slovenskih župnikih in kaplanih.

STOLETNICA

Rimski župan Argan naj bi kot najvišji in najpomembnejši gost počastil stoletnico slovenskega tabora v Dolini, kar bo jeseni na pobudo naših politično-prosvetnih dejavnikov.

ČUK navdušeno pozdravlja idejo, ki pobudnike precej resno obvezuje. Kdor namreč vabi rimskega župana na počastitev »Zedinjene Slovenije«, mora misliti tudi na enakovredno povračilno gesto. Kot se govori po Dolini, ima tamkajšnji župan že izdelan zadevni načrt. Ob prvi siovesnosti Rima bo vrnil obisk in s tem potrdil vezi, spletene ob stoletnici. Naslanjajoč se na pravila domače »majence« bo povabil s seboj najboljše párterje, in če bo treba, bodo vrli gostje potem vrgli dol karkoli, čeprav kak obelisk. Po sedaj veljavnih uličnih taktih bodo skandirali tudi kako bodrilno geslo, na primer:

Invitti! Uníti! Slovenci krémeníti!

Na cesti.

Miličnik ustavi avto: »Gospa, za vaš avto je šest oseb preveč. Moram vam vzeti vozniško dovoljenje.

»Oh, dajte no!« je začela protestirati gospa, »vozniško dovoljenje tehta vendar komaj deset gramov...«

—o—

»Priča, kaj je obtoženi delal tisto jutro?«

»Bil je bel kot kreda, na ustih je imel peno in v roki je držal britev...«

»In potem?«

»Potem se je začel briti.«

—o—

Dva prijatelja se precej v rožcah vračata domov.

»Če bi se človek mogel spremeniti v miš!«

»Zakaj pa?«

»Ker se moja žena miši boji.«

—o—

Učitelj je učencem dal nalogo: Mi slite si, da je pesnik France Prešeren vaš sorodnik in povabite ga k sebi na dom.

Peterček, šoferjev sin, je tako zaključil svoje pismo:

»Obvestite me, gospod France Prešeren, kdaj boste prišli, da bo moj očka vedel, kdaj naj vas gre s taksijem čakati na postajo.«

»Se je katera tvojih mladostnih želja uresničila?«

»Da, ko me je oče lasal, sem vedno želel, da bi bil brez las.«

—o—

»Natakar, te zemlje so trde kot kamen!«

»Zdaj nergate, leta 1945 bi jih bili pa veseli.«

»O seveda, takrat so bile še prav sveže.«

—o—

Prijatelj gre na obisk k prijatelju, ki se je ponesrečil z avtom.

»Kako je s tabo, stari? Ali lahko vstaneš?«

»Kaj jaz vem! Zdravnik pravi, da lahko, advokat pa, da nikakor še ne.«

—o—

»Kot sem slišala, je naša prejšnja gospodinjska pomočnica zdaj pri vas,« reče prva gospodinja.

Druga pa: »Ja, je res, a nič za to, saj ji ne verjamemo vsega, kar pripoveduje o vas.«

—o—

»Tale ženska,« pravi hudobna prijateljica, »je pa res vedno enaka... no ja, enaka kakor je konservirana češnja enaka isti češnji, ko je še visela na drevesu.«

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške
prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1978. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

»Ah, ta moja starejša hčerka! Petkrat na dan se preoblači.«

»Moja hčerka pa hoče biti preoblečena desetkrat na dan, če ne, je jok.«

»Koliko je pa vaša stara?«

»Pet mesecev...«

—o—

»Predraga, s teboj sem pripravljen deliti vse težave.«

»Saj vendar nimam nobenih težav.«

»Saj mislim na tiste bodoče, ko bova poročena.«

LISTNICA UREDNIŠTVA

To število Mladike smo zaradi obilice gradiva nekoliko povečali, kljub temu pa smo morali nekaj člankov odložiti na prihodnjič. Tako sta tokrat izpadli rubriki »Staro in novo« ter »Slovenski povojni revialni tisk v Italiji«. Bralcem se za to opravičujemo.

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsic

Anton Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757